

GELİŞİM ERZURUM

Yıl 7 | Sayı 35 | Ocak 2025 | 130 TL | ISSN 2757-5020

Fotoğraf: İzzet İbrahimsoylu

ISSN 2757-5020

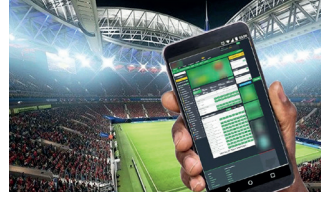

9 770275 750207

“Balkan Yörükleri”

Türk'ün kutlu töresini Ötüken'den aldılar,
Anadolu üzerinden Balkanlara taşıdılar..

içindekiler

02 Doğu Ve Güneydoğu Makedonya Neden "Yörüklük" Tür?
İzzet İBRAHİMSOYLU

06 Kutlay: "Genç Nesilleri Çok Önemsiyorum; Onları İyi Yönlendirelim, Süreçleri Tanıtalım, Anlatalım ve Eğitime İnançlarını güçlendirelim."
Büşra ARSLAN

12 Yüzyıllar Sonrasına Tohumlar Ekmek
Ergün ENGİN

15 Osmanlı Mezartaşları Folklorü
Ferda Temur & Hayrullah Satılmış

21 Şiirin Şehriyâr'ı
Nimet YILDIRIM

25 Yasa Dışı Bahis ve Etkilerine Dair
Ahmet TALİMCİLER

29 Çoruk: "Türk Modernleşmesini En Net Takip Edeceğimiz Alanlardan Biri de Edebiyattır."
Muaz ERGÜ

34 Belh'in Köpekleri ve Modern İnsan
Muaz ERGÜ

GELİŞİM ERZURUM

Palandöken Gelişim Derneği'nin yayın organıdır.

ISSN: 2757-5020

YIL 7 | SAYI 35
Ocak 2025 | 130 TL

İmtiyaz Sahibi

Lokman LOKMACI

Yazı İşleri Sorumlusu

Numan ÜN

Sayfa Tasarımı

Öğr. Gör. Yakup ÇİFTÇİ

İletişim

Solakzade Mahallesi
2. Marketler 13. Çarşı Sokak
Palandöken/Erzurum
0 (530) 544 76 72

gelisimerzurumdersisi

Baskı

Yakutiye/Erzurum

© Her hakkı saklıdır.

Bu dergide yer alan yazı, makale, şiir ve fotoğraflar elektronik ortamlar da dahil olmak üzere yazılı izin olmaksızın kullanılamaz. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir. Yayımlanan eserlerin tüm mesuliyeti yazarlarına aittir.

DOĞU VE GÜNEYDOĞU MAKEDONYA NEDEN “YÖRÜKLÜK”TÜR?

İzzet İBRAHİMSOYLU

Bu yazımıza “Doğu ve güneydoğu Makedonya neden “Yörüklük”tür?” adında bir başlık attık. Tıp (aynı) başlık altında, ileriki günlerde II. ve III. dizi (seri) şeklinde yazıların devamı gelecektir. Doğu ve güneydoğu Makedonya’ya “Yörüklük” denmesinin birçok sebebi bulunmaktadır. Bu sebeplerden her birini, her yazı dizisinde ayrı ayrı belirterek

göstermeye çalışacağız. “Doğu ve güneydoğu Makedonya neden “Yörüklük”tür?” sorusunun yanıtlarından biri hiç şüphesiz şöyle olacaktır: **“Türk Günü’nde (Osmanlı Döneminde) Anadolu’dan en çok Yörük Cemâatleri, Yörüklük’e (yani doğu ve güneydoğu Makedonya’ya) gelip konmuştur.”** Evet, Türk Günü’nde (Osmanlı Döneminde) Anado-

lu’dan en çok Yörük Cemâatleri, Makedonya’nın doğu ve güneydoğu bölgelerine gelip kondukları bilinmektedir. Yörüklerin, Anadolu coğrafyasından Makedonya’nın doğu ve güneydoğusuna konmasını bize, bu konuda birinci el kaynak niteliğinde olan Osmanlı Devleti tarafından yapılan tahrir (sayım) defterleri bildirmektedir.

1570 yılında Osmanlı Devleti tarafından yapılan tahrir (sayım) göre; 1570 yılında Yörüklük'ü (doğu ve güneydoğu Makedonya) idari olarak Köstendil Sancağı'na bağlı idi. O dönemde Usturumca Nahiyesi, Doyran Nahiyesi ve Boymiya Nahiyesi Köstendil Sancağı'nın idari sistemi içinde yer almaktaydı. Aşağıda Köstendil Sancağı'nın Usturumca, Doyran ve Boymiya nahiyelerindeki "Yörük Cemâatleri" yaşadıkları köylerin adları ile birlikte gösterilecektir.

1570 yılında Köstendil Sancağı'nın Usturumca Nahiyesi'ne bağlı şu "Yörük Cemâatleri" bulunmaktaydı: Radoviş Köyü sınırları içerisinde yaşayan Yörük Cemâatleri şunlardı: **Yusuf Cemâati, Saltıklı Cemâati, Serçi Cemâati diğer adı İdris Hoca Cemâati, Kuloğuzlu Cemâati, Hüda-verdi Cemâati, Kabil Oğlu Cemâa-**

ti, Kara Yardımlı Cemâati ve Hacı Ali Cemâati. Orahovit-sa Köyü sınırları içinde Nasuh Obası Cemâati Yörükleri yaşamaktaydı. İzleva Köyü sınırları içerisinde yaşayan "Yörük Cemâatleri" şunlardı: **Divâne Salih Cemâati, Davud Oğulları Cemâati, Süleyman Oğulları Cemâati.** Dobrenişinin Köyü sınırları içinde **Hızırhı Cemâati** Yörükleri yaşamaktaydı. Sokolartsi Köyü sınırları içinde **Mehmed Oğulları Cemâati** Yörüklerinin yaşadığı bilinmekteydi. Yargulit-sa Köyü sınırları içinde, Dorful Obası Cemâati yerine gelen **Fenahı Cemâati** yaşamaktaydı. Yine Pokrajçevo Köyü sınırları içinde **Hacı Oğulları Cemâati** Yörükleri yaşam sürdürmekteydi. Aleksino Köyü sınırları içinde **Ali Hoca Cemâati** Yörüklerinin hayat sürdürdükleri bilinmekteydi. Bunlara benzer şekilde Stepantsi Mezrasında **Küçük Ali ve Hızır Cemâati** Yörüklerinin dolaşmakta oldu-

ğu bilinmektedir.

1570 yılında Köstendil Sancağı'nın Doyran Nahiyesi'ne bağlı şu "Yörük Cemâatleri" bulunmaktaydı: Doyran nahiyesinin "kendi" sınırları içerisinde yaşayan Yörük Cemâatleri şunlardı: **Ayakçı Cemâati, Turasanlı Cemâati ve Süheyli Cemâati.** Brest Köyü sınırları içinde iki Yörük Cemâati vardı: **Bulamaçlı Cemâati ve Karalar Cemâati.** Popovo Köyü sınırları içinde yine **Ahmet Fahih Cemâati** ve **Eyercili Cemâati bulunurdu.** Robovo Köyünde **Karacalar Cemâati** dolaşırdı. Srniçani Köyü sınırlarında **Gökçe Oğulları Cemâati** yer alıyordu. Toplitsa Köyü dairesinde **Üveyis Cemâati, Hasan Oğulları Cemâati** ve **Sungur diğer adıyla Kara Oğulları Cemâati** yaşayışlarını sürdürüyordu. Gorno Gorbasovo Köyü sınırları içinde tek **Arızlı Cemâati** yaşıyordu. Prestikovo Köyü sınırları içerisinde Sobri Köyü

(Makedonya'da genel görünüm olarak "Yörüklük"ün kapsadığı alan.)

ile birlikte: **Bektaş Oğulları Cemâati, Hoca Oğulları Cemâati ve Durak Oğulları Cemâati** mevcuttu. Dolno Gorbosovo Köyü sınırları içinde Popovo ve Brest köyleri ile birlikte: **Hacı Oğulları Cemâati ve Gölemenli Cemâati** iskân edilmişti. Yine Divlas Köyü sınırları içinde şu cemâatleri görüyoruz: **Mukabilli Cemâati, Turgutlu Cemâati, Yunus Derviş Cemâati, Çavuş Fakih Cemâati**. Kutleş Mezrasında da 6 Yörük cemâati bulunuyordu: **Pazarlı Oğulları Cemâati, Eceli Cemâati, Eyneceli Cemâati, Hasan Fakih Cemâati (diğer adı Ahmedlu), Ahmedlu Cemâati ve Sinir Kasem Cemâati**.

1570 yılında Köstendil Sancağı'nın Boymiya Nahiyesi'ne bağlı şu "Yörük Cemâatleri" bulunmaktaydı: Rebrevo Köyü sınırları içerisinde yaşayan tek Yörük Cemâati vardı: **Murcalı Cemâati**. Çestovo Köyü sınırı içinde ise **Kızıl Doğancılar Cemâati** hayat sürüyordu. Valandovo Köyü sınır içinde bir cemâat vardı, o da **Serçi Cemâati** idi. Pirava Köyü sınırları içinde iki Yörük cemâati dolaşıyordu: Serçi diğer adı **Süleyman Fakih Cemâati** Yörükleri ve **Ali Fakih Cemâati**. Bu dolayda bir de tam olarak yerini bilmediğimiz bir cemâat daha dolaşıyordu: **Tarakçılı Cemâati**. Gorni Sobri Köyünde yedi Yörük Cemâatinin var olduğu göze çarpmaktadır: **Eyne Hocalı Cemâati, Mustafa Oğulları Cemâati, İlyas Oğulları Cemâati, Hızır Oğulları Cemâati (2 tane var), Tartarlı Cemâati ve Çalık Mustafa Oğulları Cemâati**. Dolni

Sobri Köyünde tek cemâat: Tatar Oğulları Cemâati idi. Yine Kalçukova Köyünde tek Yörük Cemâatinin varlığı biliniyordu: **Hacı Yusuf Cemâati**. Kalkovo Köyü içinde de tek Yörük Cemâati vardı, bu da **Pir Hoca Cemâati** idi. Balintsi Köyü içinde iki Yörük Cemâati yerleşmişti: **Süleyman Cemâati ve Hasan Oğulları Cemâati**.

1570 – 1573 yılları arasında Osmanlı Devleti tarafından yapılan tahrire (sayıma) göre; 1570 – 1573 yılları arasında Yörüklük (doğu ve güneydoğu Makedonya) idari olarak Köstendil Sancağı'na bağlı idi. O dönem İştîp Nahiyesi Köstendil Sancağı'nın idari sistemi içinde yer almaktaydı. Aşağıda Köstendil Sancağı'nın İştîp nahiyesindeki "Yörük Cemâatleri"nin adları, sınırı içinde yaşadıkları köy adları ile birlikte verilecektir. 1570 – 1573 yılları arasında Köstendil Sancağı'nın İştîp Nahiyesi'nde şu "Yörük Cemâatleri" bulunmaktaydı: Toplonitsa Köyü sınırları içerisinde, Aktaş Dağı eteklerinde yaşayan tek "Yörük Cemâati" şuydu: **Hacı Sayılı Cemâati**. Yörük Cemâatlerin en çok yoğunlaştığı yerlerden biri de Slani Dol, yani Göklü idi. Slani Dol Mezrasında çok sayıda Yörük Cemâati yaşıyordu. Bunlar: **Demir Ali Cemâati, Hasan Cemâati, Kara Hoca Cemâati, Nasuh Cemâati, Recep Cemâati, Bekir Oğulları Cemâati, Şeyh Obası Cemâati, Hacı Yolcular Cemâati, İshak Obası Cemâati, Menla Cemâati, Oruç Cemâati, Umur Cemâati, Tokatlı Cemâati, Seydi Fakih**

Cemâati, Çanaklar Cemâati ve Hacı Seydi Cemâati. Uru-rak Köyü sınırları içinde Ali Hoca Cemâati vardı. Ucman (smokvişte) Mezrasında şu cemâatlerin varlığı biliniyordu: **Mişli Cemâati, Aşağı Caferli Cemâati, Turgut Cemâati, Hacı Turhanlı Cemâati ve Doğuşlar Cemâati**. Lipov Dol Köyünde Saltıklı Cemâati'nde Yörükler yaşıyordu. Poçuval Köyünde Saltıklı'lardan Pir Hacı Cemâati vardı. Uboga Köyü sınırlarının kapsadığı alanda **Hacı Haliller Cemâati** Yörükleri, **Hacı Yusuf Cemâati** Yörükleri ve **Kara Sinanlar Cemâati** Yörükleri yaşamaktaydılar. Toplik Mezrasında tek **Hacı Hamzalı Cemâati** Yörüklerinin varlığı biliniyordu. Bogoslovets Köyünün çizdiği sınırlar içinde **Hacı Beyli Cemâati Yörükleri, Karamanlı Cemâati Yörükleri, Balkanlı Cemâati Yörükleri ve Boğanlı Cemâati** Yörüklerinin yaşadıkları saptanmaktadır. Büyük Skandaltsa Köyünde ise tek **Timurlu Cemâati**'nin varlığı bilinmektedir. Koçintsi nâm-ı diğer Trohale Köyünde şu Yörük Cemâatlerin yaşadığından bahsedilir: **Diyarlı Cemâati, Ak Görmüş Cemâati, Hacı Hüseyin Cemâati, Gali Cemâati(?) ve Karaca Ali Cemâati**. **Dikenler Köyünün mezrasında tek bir cemâat söz konusudur: Hacı Obası Cemâati**. **Minino Köyü yakınında Beliler Cemâati** ve **Turasiler Cemâati** yaşam sürerlerdi. Mosoça Mezrasında üç tane Yörük Cemâati hayatlarına devam ediyordu: **Karalar Cemâati Yörükleri, Evrenesoğulları Cemâati ve Caşlarlar Cemâati Yörük-**

leri. Yine, o dolayda **Dorful Cemâati, Köseleler Cemâati, Turhanlı Cemâati ve Timurlu Cemâati** Yörükleri vardı. Bunlara **Erekler Cemâati, Delirciler Cemâati ve Mahmudlu Cemâati** dâhil edilebilir. Bu dolayda yaşayan **Doğuşlar Cemâati** diğer adı ile Bekirli Yörükleri de vardı. Son olarak ise Ravişko Mezrasında Karaca **Ali Cemâati ve Doymuşlar Cemâati**'nin varlığını görüyoruz.

**

Anadolu'dan Makedonya'ya en fazla Yörük Cemâati, 16. yüzyılda geldi. Bu dönemde, 16. yüzyılın ikinci yarısında (1570 – 1573 yılları arasında) Yörük Cemâatlerinin en çok, Makedonya'nın doğu ve güneydoğusunda yaşadıkları görülmektedir. O dönemde Osmanlı Devleti tarafından yapılan tahrir (sayıma) göre; Köstendil Sancağı'na bağlı olan Usturumca nahiyesinde en az 19, Doyran nahiyesinde en az 28, Boymiya nahiyesinde en az 17, İştîp nahiyesinde en az 55 ve toplam olarak 119 Yörük Cemâati mevcuttu. Buraya Köprülü'ye bağlı olan Yörük Cemâatleri dâhil değildir. Bu durum, Yörüklerin o dönemde, o bölgede azımsanamayacak bir nüfusa sahip olduklarını göstermektedir. Bölgeye iskân edilen Yörükler; nüfus açısından, yer adları açısından, yaşam biçimi açısından, kültür açısından, etnografya açısından, dil açısından, etnografik yapı açısından söz konusu bölgeyi Türkleştirdikleri, daha da doğrusu **Yörükleştirdikleri** görülmektedir.

Tıp (aynı) yıllarda Makedonya'nın diğer bölgelerine oranla Makedonya'nın doğu ve güneydoğusunda Yörük Cemâatlerinin sayısı çok daha fazlaydı. Tıp (aynı) tarihte Koçana Nahiyesinde, Kratova Nahiyesinde ve Nagoriç (Kumanova) Nahiyesinde çok az Yörük Cemâatinin var olduğu bilinmektedir. Bunun yanında Makedonya'nın diğer yerlerine de Yörük Cemâatleri konmuştu. Ancak, bunların oranı da Makedonya'nın doğu ve güneydoğusuna göre çok daha az olduğu görülmektedir

16. yüzyılın ikinci yarısında, 120'nin üzerinde Yörük Cemâatinin yoğun olarak bu bölgede var olması ve tıp (aynı) zamanda kalıcı olması, 19. yüz-

yılın sonu ile 20. yüzyılın başlarında Sırp ve Bulgar yazılı kaynaklarında Makedonya'nın doğu ve güneydoğusu "Yörüklük" olarak anılmasına sebep olacaktır.

Yazının başlığında "Doğu ve güneydoğu Makedonya neden 'Yörüklük'tür?" sorusunun yanıtlarımdan biri hiç şüphesiz: **"Bu bölgede 16. yüzyılın ikinci yarısında en az 120 Yörük Cemâati yaşamaktaydı. Bundan dolayı bölge 'Yörüklük' adını almıştır."** olacaktır!

SÖYLEŞİ

KUTLAY: “GENÇ NESİLLERİ ÇOK ÖNEMSIYORUM; ONLARI İYİ YÖNLENDİRELİM, SÜREÇLERİ TANITALIM, ANLATALIM VE EĞİTİME İNANÇLARINI GÜÇLENDİRELİM.”

☞ Söyleşi: Büşra ARSLAN

➤ **Müzik ile tanışmanızdan biraz bahsedebilir misiniz? Bu serüveniniz nasıl başladı ve nasıl bir süreçle bugünlere geldiniz?**

Annem özellikle Klasik Türk Musikisini çok sever. Evimizde gün içinde sürekli radyo açılmış. Dolayısıyla ben de bebek yaşlarda henüz doğru düzgün konuşamazken dahi annemin müzik zevki çerçevesinde peş peşe müzik eserleri icra edilen radyo akışında onun sevdiği eseri/iceracıyı çıktığında tanıyıp ona haber vermişim. Annem şaşkınlıkla anlatır. Sonrasında babamın yine erken çocukluk yaşlarımda bir doğum günümde bana aldığı orgda dinlediğim bir eseri anında kulaktan çaldım. İlk okula başladığımda ise gittiğim devlet okulunda ben mandolin kursuna kardeşim flüt kursuna yazıldı. Fakat ben onunkini de merak eder, kendi kendime öğrenir-

dim. Babam gençliğinde gitara merak salmış, keman dersleri almış fakat hocası onu yetenekli bulmadığı için müziği bırakmasını salık vermiş. Annem de armonika dersleri almış fakat dedem müzik alanına yönelmesine müsaade etmemiş. Dolayısıyla ailemde benden başka konservatuar eğitimi almış biri ya da tanıdığımız, rol model olabilecek, yeteneğimi fark edip yönlendirebilecek biri yoktu. Sanırım gençliklerindeki teşebbüsleri değerlendirilmediğinden ve hayat onları başka kulvarlara yönlendirdiğinden müzik öncelikleri de değildi. Müzik yeteneğimin ve kulagımın keşfi ve formal bir eğitime yönlendirilmem ancak yeni evimize taşındıktan sonra, ben ilk okul 4. sınıftayken, konservatuarda hoca olan komşumuz ve benim ilk piyano öğretmenim, sonradan konservatuarda solfej öğretmenim olan Mine Mucur tarafından oldu. İlğim ve yeteneğim keşfedilince ailem

müzik alanında yetişmemi çok destekledi; konservatuar yıllarımda hocalarıma koşulsuz teslim oldular. İlk iki yıldan sonra başka hocalara ve sınıflara geçtiysem de Mine Mucur da tüm müzik eğitimi sürecimde beni destekledi; ilgisini esirgemedi.

Konservatuar sürecim de şu şekilde ilerledi: Giriş sınavlarına başvurduğumda artık 9,5 yaşında olduğumdan piyano eğitimi için gecikmişim; zira 5-8 yaş arasında olmak gerekiyordu. Çok iyi kulağım olduğu için keman eğitimine kabul edildim. İlk sene keman sınıfına giderken dışardan piyano derslerine devam ettim; tuhaf bir tutku duyuyordum piyanoya karşı, o kadar küçükken bile, bırakamadım. Kemanda birinci sınıfı tam puanla tamamladım; ertesi senemde piyano eğitiminde üç sınıfı atlayarak piyano bölümüne geçiş yaptım. Konservatuarda piyano öğretmenim Zeynep Yurdakul oldu. Süreci Çağaloğlu Anadolu Lisesi ve Boğaziçi Üniversitesi Matematik Bölümü eğitimimle birlikte devam etti. Ardından Amerika'da tam burslu kabul edildiğim University of West Georgia'da hem MBA hem de Piyano yüksek lisansı yaptım. Mesleki kariyer olarak müzik alanı hiç aklımda yoktu. Hem İşletme alanında hem de müzik alanında çok başarılıydım Amerika'da. Hocalarım üniversitede kalmam için çok ısrar ettiler; çok iyi okullara doktora kabul alırsın dediler. O zamanlar pek rastlanan bir akademik hikâyeye değildi böyle birbiriyle ilişkisi olmadığı düşünülen matematik, işletme, müzik gibi alanların her birinde üstün

akademik başarı göstermek, disiplinler arası bir alt yapıya sahip olmak... Fakat ben akademisyenliği tanıımıyordum. Bir an evvel iş hayatına atılmak istiyordum. Tanıdığım ve rol model alabileceğim tek kariyer babamınkiydi. Boğaziçi mezunu Amerika'da MBA yapmış bir genç olarak uluslararası bir şirkette üst düzey yönetici olmayı hedefleyecektim. Fakat hayat her zaman planla yaşanmıyor. Ve ben çok küçük yaşlardan itibaren çok çalışmış ve çok disiplinli bir süreçten geçtiysem ve alışlagelenin üzerinde yorulduysam da, edindiğim aslında iki ayrı kişinin sahip olacağı bir donanım ile iki farklı hayattan birini seçme özgürlüğüne sahip olabildim. Bunun için kendimi şanslı addediyorum.

Amerika'da çok başarılı ve mutluydum. Üç senede tek başıma sıfırdan bir hayat inşa etmişim. Şirketlerle görüşmelere başlamıştım; beğeniliyor, kabuller de alıyordum. Türkiye'ye dönmem için babam ısrar etti. Amerika'ya geri dönme şartıyla kabul ettim fakat benim İstanbul'a geldiğim hafta rahatsızlığımı öğrendi. Benim için de yine döner dönmez Boğaziçi Üniversitesi vesilesiyle Koç Üniversitesi'nde bir iş/kariyer imkânı ortaya çıkınca Türkiye'de kaldım. Koç Üniversitesi'nde göreve başladığımda kendimi yine Amerika'da hayatıma devam ediyormuş gibi hissettiğimden benim için yumuşak bir geçiş oldu. Kariyerimin yönü üniversitede bir akademik ve idari pozisyon sürprizdi. Babama gelip böyle bir işe başlayacağımı söylediğimde çok şaşırıldı ve o zaman doktora yapmalısın deyince ben de

akademik kariyer yolculuğuma başlamış oldum.

Çok uzun bir kariyer hikâyesinin başlangıcını elimden geldiğince kısa aktardım. Ama kimi okuyucuya göre detaylı ve uzun anlatmış olabilirim. Amerika'daki eğitimime ya da profesyonel kariyerimi inşa ettiğim sürece hiç girmiyorum. Bu bence kısa ama uzun görünen girişi paylaşmaktaki amacım hayat yolculuklarımı planlamak isteyen genç insanlara satır aralarında da olsa mesajlar verebilmek ve ilham olabilmek...

👉 **Bugüne kadar yaptığınız çalışmalarınızda, Osmanlı'da Batı Müziği'nin önemli bir yer tuttuğunu görüyoruz. Osmanlı'nın modernleşme çabalarında müziğin rolünden bahsedebilir misiniz?**

Bu sorunuzu bir kitabımdan Osmanlı Batı Müziği olarak branslaştırmadan Osmanlı Müziği tanımlamamla cevaplamak istiyorum: "Osmanlı Müziği, tarihimizin en zengin, en donanımlı ve kapsamlı, adeta Osmanlı'nın dünyaya hükmedişinin notalarıyla resmedildiği kültür miraslarımızdandır. Toprakları gibi büyük, güçlü ve engin, demografik yapısının çok kültürlülüğünü de içinde barındıran Osmanlı'nın müziği, hiçbir ülkeninkine benzemez çünkü zenginliğiyle, ilminin derinliğiyle, çok yönlülüğüyle, mirasına sahip çıkarken kendi içinde kapalı kalmayıp adeta üretmeye ömrünü adanmış, bilmediği her şeyi öğrenmeye merak ve heyecan duyarak sürekli araştıran bir ilim adamı hissiyatı ve aydınlığıyla, yücelse de diğerlerini küçüm-

semeden dünyada olup biten her şeyden haberdar olma azmini hiç kaybetmemiş, sorgulayan ve bu yaklaşımıyla tarih boyunca her daim güncel kalarak bugünkü ifadeyle adeta “global”liğiyle ve “bilge” liğiyle hepsini kucaklar, kapsar”.

Osmanlı Devleti doğudan batıya geniş topraklara hükmeden bir devletti ve müziği bu büyüklük ve enginlikle değerlendirilmiştir. 19. yüzyıl modernleşme sürecinde Osmanlı müziği branşlarına Osmanlı Batı Müziği eklenmiştir. Osmanlı’da Batı Müziği değil Osmanlı Batı Müziği diyorum çünkü Batı tekniğiyle yazılmış kendine has kültürü olan, yerel olandan tamamen ayrılmamış bir türdür. Modernleşmenin bir unsuru olarak ele alsak da bence müzikte kurgulanan bu yeni müzik türü ekleme sürecini kültürel genişleme olarak tanımlamalıyız: Zaten topraklarında var olan bir kültürün hamiliğini üstlenme, sahip çıkma, kültür yoluyla sınırlarının dışına çıkma, genişleme ve hükmetme politikasıdır diyebiliriz.

Bir diğer bakış açısıyla, Sanayi devriminin ardından ülkelerin birbiriyle teması, önceleri demiryolu ağının genişlemesi ve havayolları ile artan seyahat imkânları ile ve ardından teknolojik gelişmelerin vesilesiyle artınca kültürlerarası etkileşim yoğunlaşmıştır. Dünya küçüldü diyoruz ya; aslında o yıllarda başladı bu süreç. Bu gelişmeler yaşamın her alanında interaktif yaklaşımlara zemin hazırladı. Milliyetçilik, modernleşme, sanayileşme vb akımlarla çeşitli deneysel çalışmalar ortaya çıktı. Osmanlı kendi kültürel değerlerine sahip çıkarak

dünyada olan bitenden haberdar olmak ve hangi alanda olursa olsun küresel rekabete kendine has söylemiyle dâhil olmak istedi. Global gelişmelere oluşturulan cevaplarda bu tavır gözetildi. Osmanlı müzik kültürünün yüzyıllar boyunca devinimi de bu felsefeye dayanır.

☞ **Müzik dendiğinde Osmanlı padişahlarından hangisini ya da hangilerini farklı bir yere koyuyorsunuz? Sebepleriyle açıklar mısınız?**

Müzik dendiğinde aklıma müziğin her biri birbirinden değerli, liderliğe ihtiyaç duyan farklı açıları geliyor. Besteci olarak Sultan III. Selim, Sultan V. Murad ve Sultan Abdülaziz, müziğin hamisi olarak ve öncü çalışmaların temsilcisi Sultan III. Selim, Sultan II. Mahmud, Sultan Abdülhamid ve Şehzade (Halife) Abdülmecid Efendi, müziğin icra alanlarında yenilikçiliğiyle Sultan Abdülmecid, müziğin dış ilişkiler ve diplomasi de etkin kullanımında, eğitiminde, teknolojik gelişmelerin Osmanlı topraklarında uygulamasında (nota basımı ve çalgı üretimi gibi) Sultan Abdülaziz ve Sultan II. Abdülhamid gibi. Hepsi başlı başına müziğin farklı alanlarında öne çıkan birer lider.

☞ **Genç Cumhuriyetin müziğe bakış açısından ve çabalarından bahsedermisiniz?**

Genç Cumhuriyet Osmanlı’nın müzik mirası üzerine kuruldu. Bazen okuyorum, Cumhuriyet’in erken yıllarına dair şu hanım çok iyi bir piyanistmiş, şu bey nasıl da müzik hususunda yetişmiş deniyor.

Şaşıyorum bu şekilde algılanmasına. O isimleri Osmanlı eğitim sistemi, müfredatı, kurumları, aileleri yetiştirdi. Onlar da Cumhuriyet’in ilk yıllarına intikal eden kurumlarda görevlerini sürdürdüler. Osmanlı’dan Cumhuriyet’e geçiş bir kopukluk değil devamlılıktır. Genç Cumhuriyet’in çabaları Osmanlı’nın uzun yıllara yayarak alt yapısını inşa ettiği süreçleri hızlandırarak savaştan çıkmış bir toplumun tüm kesimlerinde yaygınlaştırmaktır. Sonrasındaki sürdürülebilirliği tartışmaya açıktır.

☞ **Geldiğimiz noktada, ülkemizdeki müzik çalışmalarını yeterli ve anlamlı buluyor musunuz? Bu konuda olumlu yönlerimiz ya da eksikliklerimiz nelerdir?**

Yeterli bulmuyorum. Her şeyin algısının bozulduğunu düşünüyorum. Eğitim yaygınlaşmış gibi görünse de kalitesinin idrak edilemediğini, büyük yara aldığımı fark ediyorum. Meselelere kapitalizm çerçevesinde değer atfedilmesine üzülüyorum. Müzik eğitiminin ve çalışmalarının yaygınlaşmasını toplumun her kesiminin genel kültür ve fikir edinmesi imkânı yaratması açısından olumlu olarak değerlendirebiliriz; fakat diğer yandan yaygınlaşma için gereken alt yapıyı, donanımı, kriterlerini iyi inşa edemediğimizi gözlemliyorum. Genç nesilleri çok önemsiyorum; onları iyi yönlendirelim, süreçleri tanıtalım, anlatalım ve eğitime inançlarını güçlendirelim. Ailelerin özellikle küçük yaşlarda çocuklarını yönlendirirken bilinçli tercihler yapması çok önemli.

➤ **Hem akademisyen hem de bir sanatçısınız. Bilgisayarın başında müzik ile ilgili bir makale yazmakla, piyano başında bir eseri icra etmek arasındaki benzerlik ya da farklılıkları bizlere anlatır mısınız?**

Sadece icracılığın ya da sadece araştırmacı-yazarlığın beni tatmin etmeyeceğini küçük yaşlarımdan itibaren kurguladığım hayatımda yaşayarak deneyimledim. Hala da tam kapasitemi ortaya koyabileceğim tüm donanımı kullanabildiğim fırsatlara sahip olduğumu düşünmüyorum. Akademisyenlik bir kariyer olarak karşıma çıktığında doktora çalışması yapmak üzere Müzikolojiyi seçtim. Zira piyanoyu seçseydim piyanist olacaktım. İşletmeyi seçseydim müzik alanında kısmi var olabilecektim. Doktora alanım benim esnek hareket edebilmemi sağlar diye düşündüm. Siz yazarlıkla piyanistlik arasındaki benzerlik ve farklılıkları sormuşsunuz. Aslında ben birikimim ve farklı akademik kültürlerle dolu profesyonel var oluşumun bir çıkarımı olarak şunu söyleyebilirim ki hepsi bir bütün ve birbirine benziyor. Hepsinin ulaşmak istediği ruhsal doygunluğun yolculuğu benziyor sadece yolları, dilleri, kültürleri, malzemeleri farklı ve bu akademik kültürlerin hepsi kendini en iyi, en doğru, en önemli ve biricik görüyor. Oysa her birinin bu farklı dediğim yanlarını tanıyorsanız aynı olduğunu idrak edebiliyorsunuz. İçerindeki mikro-uzmanlığa ayrışmış biçimleri bile bence birbirine benziyor.

Bilgisayarın başında makale yazarken matematik ya-

piyorum. Bir problem seçmişimdir; o problemin çözüm aşamalarını kurguluyor ve oradan sağlam argümanlarla beni tatmin eden bir sonuca gittiysem zafer duygusu hissediyorum. Piyano başındaki tavrım ve hissiyatım hem benzer hem ayrı. Bir eseri çıkarmak problemimse onu çözümlüyor, analiz ediyor, çalışma biçimlerini kurguluyor ve duruma/ortama/sartlara uygun bulduğum hedefim çerçevesinde icra edebildiğimde tamamlanmış hissediyorum. Yani sadece müzik yapıyor ama matematik problemleri çözmiyorum, finans/ekonomi/yönetim konularında stratejiler geliştirmiyorum sanırsanız yanılırsınız. En başta hayatımızın yöneticisiyiz ve kendimizi sürekli güncellemeli, donanımımızı geliştirmeli, günü yakalamalıyız. Müzik dışında kalan uzmanlık alanlarım mevcut kariyerimdeki duruşumda sadece adı anılmadan arka planda işliyor. Kendimi müzikle ifade etmeyi seçmiş olabilirim. Hem icra ederek hem yazarak hem de öğreterek bu alanda çoklu var

olabilmek güzel ve belki çok da alışlagelmiş değil. Fakat benim ruhsal doygunluğum için bu kadarı dahi yeterli değil; sadece bu ifade biçimlerinden ibaret değilim. Daha ne yapabilirim, nasıl toplumsal fayda sağlayabilirim arayışım hiç bitmiyor. Donanımlarımın hepsi birbirini besliyor, hepsi bütüncül hedeflerime hizmet ediyor.

➤ **Piyano demişken, sizce doğuştan yetenek diye bir şey var mı yoksa disiplinli çalışmakla herkes yapabilir mi?**

Doğuştan müzik kulağı ve yeteneği var. Müzik yetenekli olmak konusunda diğer alanlar gibi, istisnai değil. Fiziğe, matematiğe, edebiyata yetenekli olmak gibi. Hepimiz farklı yeteneklerle doğuyoruz ve yetenek geliştirilebilir bir şey. Fakat şunu da eklemeliyim ki çalışan, disiplinli ve azimli olan sadece yeteneğe dayanarak geçer. Yani yetenekli olan da yeteneği olan alanda çok çalışmak zorunda.

Müzik yeteneğine geri dönersek, 30 senelik eğitimcilik

tecrübeme dayanarak matematik zekâsı yüksek çocukların çok iyi kulakları olmasa da iyi icracı veya teorisyen olduklarını deneyimlediğimi söylemeliyim. Bence sadece müzik alanında değil yine tüm alanlarda kişilerin başarılı olmalarında fark yaratan kilit nokta matematik zekâsı. Matematik zekâsı kendi içinde bir disiplin ve bakış açısı taşıyor zaten. Dolayısıyla müzik yeteneğini gelenekselleşmiş duysal alan kabiliyetine hapsetmek müziğin gelişimine, matematik veya diğer önem atfedilen alanlar gibi yaygınlaşmasına bence ket vuran bir sistem. Orta Çağ'da eğitimin temelini oluşturan Yedi Özgür Sanat (liberal arts) anlayışını, Quadrivium ve Trivium'u hatırlayın. Müzik kişinin sayısal zekasını yeterli duysal yeteneğiyle ifade edebileceği alanlardan biri olabilir. Sayısal ya da sözel alanlar müzik gibi "müstesna", "özel yetenek" alanına hapsedilmediğinden ve örneğin sayısalın ifade alanını kavramaya

yetenekli olsun olmasın, çalışmaya ve belli bir seviyeyi başarmaya odaklandığından, belki de mecbur bırakıldığından, herkesin yapabileceği, yapması gerektiği algısıyla toplumsal değer buluyor. Bu bence müziğe haksızlık. Müziğin konumlandırılmasının tekrar çalışılması gerekiyor. Her toplumun bu konumlandırma bağlamında algısı ve yaklaşımı bir değil zaten.

Özetle kiminin sayıyla değil notayla ifade etmeye eğilimi ve duysal becerisi diğerlerinden yüksek olabilir. Yeteneğin konumu ve önemi bence müzikte sadece diğer alanlardaki kadar. Herkesin Einstein olmasını beklemediğimiz gibi Mozart ya da Itri olmasını da beklemiyoruz. Ama Einstein'ın çalıştığı bilimler okul öncesinden itibaren yüksek önemle hem aileler hem de eğitim müfredatında birbirinden bağımsız aşılırken müzikle ancak özel ilgi gösterip şanslı olanın keşfedilip eğitim alabilmesi ile ilerlenebiliyor. Nice çocuk

kendini başarısız sanarak büyüyor ve mutsuz bir ömür sürüyor.

➤ **Dijitalleşme müziği nasıl etkiliyor. Yaratıcılığı insanın elinden alıyor mu?**

Dijitalleşme ve teknolojik imkanlar hayatı hızlandırıyor ve kolaylaştırıyor. Hızlanma açısından eser üreten zihinde yarattım sürecini tasarladıklarını daha kısa bir sürede somuta dökabiliyor. Hızlanma ve kolaylığın elbette olumlu ve olumsuz yanları var. Standart seviyede yaratıcılığı insanın elinden alıyor gibi düşüsek de bence dijitalleşme ve teknolojik imkanlar yüksek kalitede bir eser üretiminde angarya denebilecek işlerin yükünü üstlenerek, hızlandırarak ve kolaylaştırarak yaratıcılığın sınırlarını zorlama potansiyeline sahip. İdeali başlangıçta hiç dijitalleşme yokmuş gibi öğrenmek/öğretmek sonrasında dijitali kullanmayı keşfederek sınırları genişletmek. İnsan bence kendi bildiği ve yapabildiklerini yapan, hızlandıran, kolaylaştıran, bulunduğu mekân ve zamânı genişleten teknolojiyi yönetirse en etkili ve verimli sonucu elde eder. Tamamen dijital ve teknolojik alana dayalı bir beceri bence bağımlıdır. Dijital olmanın dayandığı temel öğrenilmelidir. El yazısıyla yazmayı bilmeden sadece klavye kullanma becerisine haiz olmak klavyenin olmadığı anlarda sizi kendinizi ifade etme hususunda kısıtlar. Diğer yandan sayısız kitabı uzun bir seyahatte ayrı bir bavulla yanımızda taşıyaçağımıza dijital ortama aktararak mobil olabilmenin yüksüz ama donanımlı konforunda çalışabilirsiniz. Besteci, icra-

cı, müzik yapımcısı ve tüketici için de aynı geçerli. Böyle düşünelim.

➤ **Müzik çalışmalarınız ile ilgili hedeflerinizden söz eder misiniz?**

Müzik çalışmalarında disiplinler arası yaklaşımları kullanıyorum ve kendimi bu şekilde ifade etmeyi seviyorum. Eğitimci yanı sıra, farklı disiplinlerdeki donanımımın müzik alanındaki yansımalarını paylaşmayı, çoklu perspektif sunabilmeyi ve bu şekilde mümkün olduğunca geniş kitlelere fayda sağlamayı hedeflemeye devam etmeyi düşünüyorum. Yöneticilik alanındaki donanımımı ve becerilerimi uygulamaya koyabilmek gelecek hedeflerim arasında.

➤ **Müzik ile ilgili olarak gençlerimize neleri tavsiye edersiniz?**

Müziğin bilinçli ya da bilinçsiz hepimiz içindeyiz. Ortak noktada hepimiz tüketicisiyiz. Neyi tükettiğimizi bilmemiz ve seçimlerimizi farkındalıkla yapabilmemiz için kendimizi maruz bıraktığımız tüm alanlarda donanımımızı güçlendirmemizi tavsiye ederim. Müzik bu alanların biri ve en yoğunu. Sadece sevdiğiniz müziği dinlemiyorsunuz, reklamda, filmde, yolda, okulda, her yerde müzikle muhatapsınız. Ama hangi müzik? O müzik size ne yapıyor? Kendimizi geliştirme ve güçlendirme fırsatları bugünün küresel dünyasında her an, en basit tabirle bir tıkla bile karşımıza çıkıyor, idrak edelim. Müziği hayatınızda bilinçli konumlandığımızda dünyaya mahsus sınırlarınızın genişlediğini göreceksiniz.

Prof.Dr. Evren KUTLAY Kimdir?

İstanbul Üniversitesi Devlet Konservatuvarı'nda sürdürdüğü yarı zamanlı piyano eğitimiyle birlikte, Almanca eğitim yapan Çağaloğlu Anadolu Lisesi ve ardından Boğaziçi Üniversitesi Matematik bölümünden mezun oldu. Amerika'da tam bursla davet edildiği University of West Georgia'da Üniversite rektörünün onur öğrencilerine verdiği İşletme dersi ile İşletme ve Müzik bölümlerinin Araştırma görevlisi olarak çalışarak MBA (İşletme yüksek lisans) ve MM in Piano Performance (Piyano yüksek lisans) eğitimlerini birincilikle tamamladı. İşletme bölümündeki başarısı sonucu "Beta Gamma Sigma International Business Scholars" ödülüne layık görüldü. Amerika'daki eğitimi sırasında katıldığı GMTA piyano yarışmasında "Award of Excellence" (Mükemmeliyet Ödülü)'ne layık görüldü. Amerika çapında faaliyet gösteren MTNA (Music Teachers National Association) kurumunun, akademik başarısı ve yüksek liderlik vasıflarını ifade eden "Star of the Year" ödülünü alan tek yabancı oldu. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde Müzikoloji doktora çalışmalarını tamamlayan Kutlay, Amerika'dan döner dönmeye göreve başladığı Koç Üniversitesi'nde yaklaşık 10 yıl Öğretim Üyeliği ve Sanat Direktörlüğü yapmıştır. Halen Yıldız Teknik Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi, Müzik ve Sahne Sanatları Bölümü'nde Öğretim Üyesi ve Müzik Toplulukları Ana Sanat Dalı Başkanı'dır.

Kasım 2013'te Amerika'nın Teksas eyaletinde "Osmanlı'da Batı Müziği" alanında yaptığı çalışmalar Amerikan Hükümetince Fahri Teksas vatandaşlığı, Amerikan Kongresi ve Teksas Milletvekili Özel Ödülü'yle takdir edilmiş; uluslararası başarılı çalışmalarına atfen 8 Kasım 2013 günü Teksas Valiliğince "Evren Kutlay" günü ilan edilmiştir.

Düzenli verdiği solo ve oda müziği konserlerinin yanı sıra araştırma çalışmalarını "Osmanlı- Avrupa Müzik İlişkileri" alanında sürdüren Kutlay'ın bu alandaki ulusal ve uluslararası hakemli dergilerdeki makaleleri, seminerleri, konferans bildirimleri ve kitap bölümlerinin yanı sıra "Osmanlı'nın Avrupalı Müzisyenleri" başlıklı kitabı 2010'da, "Dersaadette Avrupa Müziği" başlıklı Osmanlı dönemi çok sesli müzik literatüründen seçme eserleri piyanoda yorumladığı CD kaydı 2011'de çıkmıştır. Kutlay, TRT için belgesel serileri çekmekte, danışmanlıklar yapmaktadır. Güncel klasik müzik dergileri Neo Filarmoni ve Opus'un yazarlarından. Ayrıca 2012-2014 yılları arasında TRT Radyo 3'te Müzik Evreninde Yolculuk başlıklı bir klasik müzik programı hazırlamıştır. Her yıl dünya çapında düzenlenen WPTA (World Piano Teachers Association) Uluslararası Piyano Yarışmasının daimi jürisidir.

YÜZYILLAR SONRASINA "TOHUMLAR EKMEK"

Ergün ENGİN

1862 Yılında, Güney Afrikalı Müslümanların talebi ve sömürgeci İngiliz yönetiminin izniyle, Hilafet Makamı tarafından, Cape Town'a gönderilmek üzere bir alim aranır ve Ahmet Cevdet Paşa'nın çalışmaları sonucunda Erzurum Ahmediye Medresesi Müderrisi Ebubekir Efendi bu göreve uygun bulunarak kendisine tebligat yapılır.

İstanbul'dan 1862 Yılı Nisan Ayı'nda gemiyle yola çıkan Ebubekir Efendi, yanına yardımcı

olarak 14 yaşındaki yeğeni Ömer Lütfi'yi de alır ve bu Ömer Lütfi, toplamda sekiz ayı bulan yolculuğu gün gün kaydederek daha sonra "Ömer Lütfi'nin Ümit Burnu Seyahatnamesi" ismiyle kitaplaştırır. Önce İngiltere'den vize almak ve İngiltere Büyükelçimiz Kostaki Musurus Paşa ile görüşmek üzere Londra'ya, ardından da kendilerini Ümit Burnu'na götürecek gemiye binmek üzere Liverpool'a geçerler. Biraz bekleyişin ardından esas duraklarına varmak üzere yola

çıkar ve Cape Town Limanı'na 1863 Yılı Ocak Ayı'nda ulaşırlar.

Hemen işe koyulan Ebubekir Efendi, kısa zamanda bir okul açarak eğitim faaliyetlerine başlar, halkın dini ve sosyal sıkıntılarıyla ilgilendir. Bu arada kendisi de, kısa süren bir evliliğin ardından ikinci evliliğini yapar, biri küçük yaşta hayatını kaybeden altı çocuğu olur. Eşi Tahire Hanım da bir kız okulu açar. Çocukları aileden çok iyi eğitim aldıklarından, daha sonra her birisi de Afrika'da ve gittikleri yerlerde rehber şahsiyetler olurlar. Çok kısa zamanda İngilizce ve Afrikaans dillerini öğrenen Ebubekir Efendi, Afrikaans dilinde Arap harfleriyle yazdığı "Beyan-üd Din" isimli ilmihal kitabıyla deha çapında bir alim ve aydın olduğunu da göstermiştir ki Güney Afrika Dil Müzesi'nde, Afrika Dili'ne katkılarında dolayı kendisi için bir oda ayrılmış, bu çalışmaları anlatılmaktadır.

Ebubekir Efendi ailesi seyit soyundandır. Babasının görevi gereği gittikleri Şehrizor'da doğmuş, bir isyan sırasında babası öldürülünce on yedi yaşındayken tekrar ata toprağı Erzurum'a dönmüş ve eğitim hayatını burada tamamlayarak çeşitli medreselerdeki hocalığın ardından Ahmediye Medresesi'ne müderris olmuştur. Kendisinden sonra bu medresede müderris olan Abdürrezzak İلمي Efendi de Cape Town'dayken kendisini ziyaret etmiş ve kızı Fehime Hanım ile evlenerek damadı olmuş, Erzurum'a geri dönmüşlerdir. Abdürrezzak İلمي Efendi son Erzurum Nakib-ül Eşrafi'dir ve Ömer Nasuhi Bilmen'in amcasıdır.

Hızlı bir Ebubekir Efendi anlatısı olmuş oldu. Hiç tanımayan, bilmeyenler için bu kadarcık anlatmadan, Güney Afrika'da bıraktığı izler üzerine konuşmak olmaz diye düşündüğümünden bu girişiy yazdım. İnsan eseriyle yaşıyor, bazı insanların bıraktığı izler bilinen hayatlarından çok ötededir. Bugüne kadar, bıraktığı etki ile Güney Afrika'da, özellikle de Cape Town'da öncü bir şahsiyet olarak tanınan Ebubekir Efendi'nin,

bundan sonra ana vatanı Türkiye ve özlemiyle gurbette zorlandığından, yaşadığı konağa da adımı verdiği Erzurum'da yeniden hatırlanması ve tanıtılması gerekmektedir.

Yeni nesillere sahte kahramanlar kabul ettirmek eskiye göre daha zor, zira gençler üzerine koparılan yaygaranın aksine, eskiye nazaran daha çok araştıran, inceleyen, sorgulayan ve öğrenen bir yapıdadır. Bu milletimiz için de bir nimettir. Çünkü tetkik edilmeye başlandığında ecdadımızın bıraktığı kutlu miras çok iyi anlaşılmaktadır.

Şimdi okuyucumuzu, gözlerini kapatarak, Ebubekir Efendi ve yeğeni Ömer Lütfi'yi Ümit Burnu'na götüren geminin içinde kendilerini de onlara eşlik ederken düşünmelerini rica ederim. 48 ve 14 yaşında iki insan, geride memleket, çevre, dostlar, akrabalar, anne baba ve her yaşın kendine has biriktirmiş olduğu hatıralar, önlerinde aylarca karadan uzak, denizin çalkantılarıyla sürececek bir yolculuk ve gittiklerinde ne ile karşılaşacaklarını merak ettikleri bir istikbal...

Onbir saat süren uçak yolculuğu ile Cape Town'dan İstanbul'a gelirken, yol boyu, indikten sonra ve ilk birkaç gün bunun tesirinde kalıyor insan ve aklım hep o gemi yolculuğunda diyebilirim. Bir haftalık bir yolculuğa türlü hazırlıklarla, katlanacağımız özlemin sancılılarıyla çıkarken biz, bu adamı karanlık ufka gitmeye ikna eden sebep ne idi?

Çok sevdiğiniz memleketiniz, bilinen, tanınan güçlü bir aileniz, ilim iştihakı ile sağladığınız güzel bir işiniz, iyi bir dost çevresi, sarsılması zor bir hatıranız, velhasıl insanların elde etmek için uzun uğraşlar verdiği güzel bir hayatınız var. Bütün bu hayatı geride bırakacağımız, yeniden bir düzen kurmanızı gerektiren görevi kabul etmekten, bir bilinmeze yelken açmaktan çekinmiyorsunuz. Bu büyük fedakarlığı sağlayan motivasyonun kaynağı ne?

Bugün, en yetenekli, eğitilmiş, ufku açık

gördüğümüz gençlerimizi Erzurum'un Karayazı'sında, Olur'unda, Ilıca'sında ve memleketin her köşesinde verilen görevi yapmaktan imtina ettiren basiretsizlik ile yukarıda saydığımız derinliği karşılaştırdığımızda, hangi hayret, içine düştüğümüz durumu açıklayabilecektir?

Tarihin kırılma noktaları, tekerrür eden olaylar zincirini dönüştürecek hamle, daha önce büyük değişimlerin aktörü olmuş adamları anlamaktan geçiyor diye düşünürüm. Başkalarının renkli masallarındaki büyülerden, kendi hikayelerimizdeki sadeliğin ve sıcaklığın düşlerini kurarak kurtulabiliriz. Put kırıcı ve düş kurucu büyük adamlarımızı kocaman puntolarla tabellalara astığımızda, gönlümüze yazdığımızda, bilinçle, geleceğin farkında olarak yaptıkları hizmeti duyurup anlattığımızda, onlara iyilik yapmış olmayacağız, zira onlar iyiliği, hatırlanmayı bizden bekleyerek iş görmediler, umutları daha ulu bir kapıdandı onların. Biz onları kavradığımızda, kendimize ve gelecek nesillerimize, yeni ve kestirme yollarla güzel hedeflere ulaşmanın kapılarını aralayacağız.

Ebubekir Efendi'yi Erzurum'dan dünyanın öbür ucu diyeceğimiz Ümit Burnu'na o gemi götürmedi. O geminin de sığındığı, enginleri kucaklayabilen büyük bir gönül ve o gönlün sahibini yetiştiren, fedakarlığı, diğergamlığı, azmi ve gayreti öğreten dev bir medeniyet birikimi taşıdı onları. Hatırlayalım ve orada da kalmayıp daha ileriye taşıyalım insanlığımızın ihtiyacı o büyük medeniyeti.

Ebubekir Efendi insanlarla nasıl irtibat kuracağını, onları nasıl dönüştürebileceğini, yeni tanıştığı insanlarla nasıl uyum yakalayabileceğini gayet iyi biliyordu ki bunu başardı. Peki bugünkü gelişmiş imkanlara rağmen o formasyonu nasıl sağlayamıyoruz?

Atatürk Üniversite'mizin hazırlatmış olduğu Erzurum'un Yüzleri seri kitapları içerisinde Abdürrezzak İlmi Efendi isabetle yer bulmuş kendine. Fakat onun da hocası, rehberi diyebileceği-

miz, kayınpederi Ebubekir Efendi yok o seride, zira bütün müktesebatını alıp gitmiş başka bir diyara. 48 Yaşından sonra bir yerden bütün izlerini silerken başka yerde derin izler açabilen adamlarımız vardı ve bundan sonra da var olmaları.

Ebubekir Efendi, okuyarak, izleyerek anlaşılabilir, ancak en çok da iz sürünce yerleşiyor gönlünüze. Onun büyük hülyalar kurarak gezdiği Cape Town sokaklarında, Boo Kaap Mahallesi'nde gezerken içinize işliyor, oralarda bıraktığı çocukları ve yaşayan torunlarının maharetlerini gördükçe büyük adam olmanın ne demek olduğunu bir kez daha müşahade ediyorsunuz.

Tekrar edilmiş hataların yolları, izleri de duruyor, selamete vardırان istikametler de aşık. Düşmeyelim o yanlışlara ve güzel hedeflere götürecek iyi hikayeleri örnek, yoldaş edelim hayatımıza. Geleceği gören, planlayan bir adam çok adam, aksi halde milyonlarca adam tek adam etmiyor vesselam.

Hızlı bir Ebubekir Efendi anlatısı olmuş oldu. Hiç tanımayan, bilmeyenler için bu kadarcık anlatmadan, Güney Afrika'da bıraktığı izler üzerine konuşmak olmaz diye düşündüğümünden bu girişi yazdım. İnsan eseriyle yaşıyor, bazı insanların bıraktığı izler bilinen hayatlarından çok ötededir. Bugüne kadar, bıraktığı etki ile Güney Afrika'da, özellikle de Cape Town'da öncü bir şahsiyet olarak tanınan Ebubekir Efendi'nin, bundan sonra ana vatani Türkiye ve özlemiyle gurbette zorlandığından, yaşadığı konağa da adını verdiği Erzurum'da yeniden hatırlanması ve tanıtılması gerekmektedir...

OSMANLI MEZARTAŞLARI

FOLKLÖRÜ

☞ Ferda TEMUR & Hayrullah SATILMIŞ

Kökleri Orta Asya'ya dayanan, zengin ve köklü bir geçmişe sahip Türk kültür ve medeniyetinde mezar ve gömü geleneği, tarih boyunca çeşitli inanç, kültür ve coğrafi koşullara bağlı olarak farklılıklar göstermiştir. İslamiyet öncesi dönemde kurganlar ve balballar ile başlayan bu gelenek, İslamiyetin kabulü ile birlikte türbeler ve mezar taşları özelinde plastik sanatların yanı sıra, tezhip, kaligrafi ve poetik unsurlar ile estetize edilen ve ölen kimsenin hatırasını yaşatmayı ve onlara saygı göstermeyi esas alan abidevi birer sanat eserlerine dönüşmüştür.

Kadim Anadolu coğrafyasında salt ölüm anıtı olmalarının ötesinde, kültür ve medeniyetimizin zenginliğini ve derinliğini yansıtan, bununla birlikte tarihi ve kültürel kimliğimizin de aynası olma niteliği arz eden seng-i mezarların en zarif örnekleri Osmanlı dönemi mezar taşlarında görülmekle beraber ; tipoloji, süsleme, hüsn-i hat ve edebî yönlerden en san'atlı olanlarına da İstanbul hazireleri ve kabristanlarında rast gelinmektedir. Nitekim, alanlarında en yetenekli hakkakların, en ehil nakkaşların, en mahir hattatların ve en nâmlı şairlerin pâyitahtta bulunması münasebetiyle "İstanbul mezar taşları" estetik anlamda farklı bir "ekol" ortaya koymuştur.

Mahiyetlerine binaen tarih, sanat tarihi, edebiyat, antropoloji ve sosyoloji gibi farklı bilim dallarına araştırma konusu olan ve önem arz eden Osmanlı mezar taşları, tüm bu disiplinler ile beraber, muhtevaları açısından semboller ve motifler gibi objelerin yanı sıra, kitabelerinde yazılı sıra dışı hikayeleri bakımından da zengin bir "mezar taşı folkloru" oluşturmuştur. Her ne kadar "alâmetden murâd bir duadır" (alâmet: mezar taşı) düsturu ile dikilmiş de olsalar; kitabelerde mizahî, ironik, trajikomik ve drama-

tik hikayelerle karşılaşılması, Osmanlı mezar taşlarını folklorik anlamda irdelemeyi de elzem kılmaktadır. Bu bakımdan Osmanlı mezar taşlarında tezahür eden bu folklor bağlamında ehemmiyet arz eden bazı mezar taşlarına örnekler ile buradan değinmekte fayda görüyoruz.

1) ZALİM AVRAT ELİNDEN ÖLEN

KAZANCI MEHMED

1. Hüve'l-Hayyü'l-Bâkî
2. Zalim avrat elinden
3. Mevtine sebeb olan merhum
4. Ve mağfur Kazancı el-hâc
5. Mehmed ruhiyeçün
6. El-fatihâ
7. Sene 1169 [1756]

(Yâ Vedud Hazretleri kabristanlığından nakil olunan şâhîde, günümüzde Eyüp Otakçılar Kabristanlığında bulunmaktadır.

2) KARI DIRILTISINDAN VEFAT EDEN HALİL AĞA

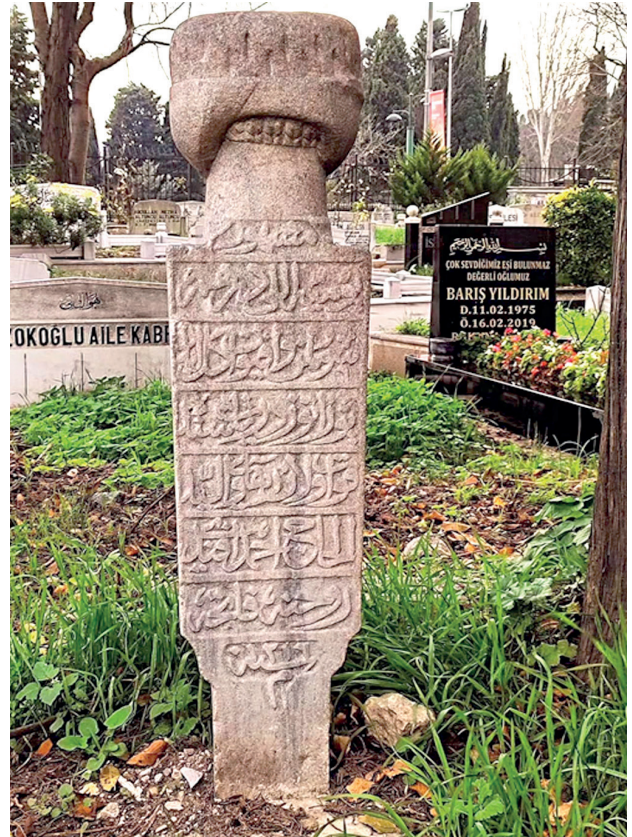
1. El-Bâkî
2. Merhum ve mağfur ila rahmeti
3. Rabbihi'l gafur karı
4. Diriltısından
5. Vefat eden es-seyyid Halil
6. Ağa'nın ruhuna fatihâ
7. Sene 1260 [1844]

(Zeytinburnu Merkez Efendi Kabristanlığında bulunmaktadır)

Mezar taşı kitabelerinde yazılı bilgiler doğrultusunda her iki merhumun da ölümlerine eşlerinin sebebiyet vermiş olması, Osmanlı toplumunun ataerkil aile yapısı bağlamında düşünüldüğünde enteresandır. Her ne kadar Kazancı Mehmed'in şâhîdesinde avradının elinden vefat ettiği belirtilmiş de olsa, ölüm şeklinin hanımının marifeti ile hangi tarzda vuku bulduğu net değildir. Bununla birlikte Merkez Efendi Kabristanlığında medfun bulunan Halil Ağa'nın mezar taşında "karı diriltisinden" ifadesi geçmesine karşılık, kabrine sonradan ilâştirilmiş ve günümüz Türkçesi ile açıklamada bulunulmuş mermer kitâbede "karılarının ve anasının kavgalarından" ifadesi ayrıca dikkat çekmektedir. Mizojinist bir üslûp ile yazılmaları bakımından farklılık arz eden bu iki şâhîde haricinde, Osmanlı mezar taşlarında bu şekilde anti feminist bir jargon ile yazılmış başka bir örneğe rastlanılmamaktadır.

3) GÜNDE 50 DİRHEM SÜLÜMEN VE AFYON YİYİP 134 YAŞINDA VEFAT EDEN

AHMED EFENDİ

1. Meşhur
2. Yevmiye elli dirhem
3. Sülümen ve afyon ekl eden
4. Yüz otuz dört yaşında
5. Fevt olan Ruhâvî es-seyyid
6. El-hâc Ahmed Efendi
7. Ruhuna fatihâ
8. Sene 1316 Muharrem [1898]

Mezar taşında geçen ifadelerle göre Ruhâvî (Urfa'lı) Ahmed Efendi'nin günde 163 gram afyon ve buna ilaveten ak sülümen olarak da bilinen zehirli, beyaz toz hâldeki civa klorür karışımı bir kimyasal yemesine rağmen, 134 sene gibi ortalama bir insan ömrünün çok üzerinde hayat sürmüş bir kimse olması hayrete şâyandır. Esrarkeşlerin piri olarak da nâm salmış bu zât-ı meşhur ile ilgili olarak, Edirnekapı Necatibey Kabristanlığında bulunan şâhidesinin günümüzde hâlâ bu ibtilânın mübtelâsı olmuş kimseler tarafından ziyaret edildiği rivâyet edilmektedir.

4) HAYAT PAHALILIĞINDAN YAKINAN CEMİLE HANIM

1. Hüve'l-Bâkî Sene 1295 [1878]
2. On para domat altmış para lâhm bir ekmeğ yirmi kömür
3. Ve bamya idi aşım on üç sâl bu hâl-i yevmiye tamam şükür
4. Edüb dört evlâd ile müdâm Urla'lı Mustafa Efendi bi-rahm
5. Tahammül edüb sabr ile büküldü belim ayağım baş parmağımda
6. Mercimek danesi şişim ömür vefa etmedi otuz yaşım
7. Şarâb-ı mevt nûş ile dâr-ı ukbâ işim ibret-i çeşme
8. Nazâr eyle taşım bu kabre oku bir fatihâ karındaşım Şamlı
9. Sokağında sâkin Manisa'lı merhum Hafız Hüseyin'in kerimesi
10. Cemile Hanım ruhuna fatihâ

İzmir'in Konak ilçesinin Ali Ağa Camii haziresinde bulunan şâhide ; Manisa'lı Hafız Hüseyin Efendi'nin kızı ve Urla'lı Mustafa Efendi'nin zevcesi Cemile Hanım'a aittir. Kitabede mahkuk olan ifadelerle göre ; merhume Cemile Hanım domates ve et fiyatlarının pahalılığından şikayet ederek, kendisinin bir ekmeğ, yirmi kömür ve bamya olmak üzere, on üç sene bu hâl üzere iktifâ ettiğini belirtmektedir. Bununla birlikte eşinden şikayetçi, dört çocuklu, yoksul ve mutsuz bir hayat yaşadıkten sonra genç yaşta vefat ettiği anlaşılmaktadır. 19. Yüzyılın son çeyreğine tarihlenen şâhidenin, dönemin Osmanlı toplumunun alım gücüne dikkat çekmesi ve yine toplumsal gerçeklik bağlamında, hem hayat pahalılığının, hem de kadınların yaşamış olduğu sıkıntılara -günümüzde de örnekleri olması bakımından- işaret etmesi önemlidir. Tüm bunların yanında, Osmanlı toplumunda mezar taşı yaptırma geleneğinin günümüzde olduğu gibi maddi imkanlar ile doğru orantılı olduğu varsayımı ile, kitabede geçen ifadelerle de dayanarak, bu derece yoksul bir yaşam sürmüş Cemile Hanım'a tezhip ve fonetik yönlerden böyle sanatlı bir mezar taşının nasıl yapılmış ya da yaptırılmış olması da ayrıca düşündürücüdür.

5) FATİH CAMİİ AVLUSUNDA SAKAL TIRAŞ ETMEYEN BERBER ABDULLAH

1. El-Bâkî
2. Ebu'l-Feth Sultan
3. Mehmed Cami-i Şerifi
4. Avlusunda sakal
5. Tıraş etmeyen merhum
6. Berber Kalyonî el-hâc
7. Abdullah ruhuna
8. Rızaenlillah el-fatihâ
9. Sene 1209 fi 25 Recep [15 Şubat 1795]

Fazıl Ayanoglu arşivine ait görseldeki şâhîde maalesef bugün mevcut değildir. Kalyoncu berber Abdullah Efendi'nin sakal tıraşı yapmama konusunda özellikle belli bir konum belirtip kesin bir yargıda bulunmasını gerektirecek şey de nedir bilinmez. Fakat buna rağmen merhumun mezar taşı, konu ile ilgili net bir kural koyarak,

kendisinin mizac ve karakteri ile alakalı bilgi vermesi bakımından önem ihtivâ etmektedir.

6) 93 EVLÂDA SAHİP OLAN MİR-İ ÂLEM TO-PUZLUZÂDE MUSTAFA AĞA

1. Hüve'l-Bâkî
2. Dirîğa kim pederim Hacı Mustafa Ağa
3. Vefat eyledi devletde idi Mîr-i Âlem
4. Eđerçi sinni gibi doksan üç olub evlâd
5. Veli yirmi iki kaldı rıhlet etdiği dem
6. Kimi kapucubaşı kimisi müderrisdir
7. Kimisi lâıyk-ı lütf-i şehinşâh-ı âlem
8. Ne faide yine hükm-i kader bulub yerini
9. Felek dedikleri gaddardan görüldü sitem
10. Gözüm yaşıyla dedim Rıf'at âna târihin
11. Bırakdı âlemi gitdi behište Mîr-i Âlem
12. Sene 1244 [1828]

Eyüp Sultan'da Mihrîşah Valide Sultan Külliyesi haziresinde bulunan şâhide mahmudî felsele nihayetli olup İskeçe'li Mîr-i Âlem Mustafa Ağa'ya aittir. Çift taraflı kitâbesinin ön yüzünde merhum Mustafa Ağa'nın büyük dedelerinin İstanbul'un fethinde bulduklarından ve kendisinin 93 evlâda sahip olmasıyla meşhur olduğundan bahsedilir. Kitâbenin arka yüzüne bakan kısmında ise Mustafa Ağa'nın sahip olduğu evlat sayısı kadar; yani 93 sene ömür sürdüğü, vefat ettiğinde 22 evlâdının hayatta olduğu ifade edildiğinden, sağlığında 71 evlâdının vefatına bizzat şâhid olduğu anlaşılmaktadır. Çocuklarından kimisinin saray kapıcıbaşı , kimisinin ilmiye sınıfına mensup müderris , kimisinin ise padişâhın ihsânına mazhâr oldukları vurgulanmıştır. Tâlik hat ile yazılan şâhideye yine Mîrizâde Mustafa Ağa'nın mahdûmu (oğlu) ve dönemin şairlerinden Rıf'at Bey (Mîr-i Âlemzâde İskeçe'li Rıf'at) tarafından manzum beyitli bir şiir kaleme alınarak târih düşürülmüştür.

7) 160 YAŞINDA ÖLEN ZARO AĞA

Her ne kadar doğum tarihi tartışmalı da olsa, saltanat, meşrutiyet ve cumhuriyet gibi 3 farklı devre tanıklık edip, 10 padişah ve 1 Cumhurbaşkanı görerek 160 sene ömür sürdüğü iddia edilen Bitlis Mutki doğumlu Zaro Ağa'nın Eyüp Sul-

tan Pierre Loti Kabristanlığında bulunan mezar taşı, folklorik anlamda dikkat çekici şahidelerden birisidir.

Yine Tarihçi Hayri Necdet İşli'nin lacivert dergiye vermiş olduğu bir mülakatta sözünü ettiği " Evâil-i Ramazan-ı şerifte kara sevdaya mübtelâ olup piştov ile kendini helâk eden Okmeydanı Şeyhi ... Efendi'nin ruhuna fatihâ" ifadelerinin mahkuk olduğu şahide de dramatik hikayesi ile bu bağlamda dikkate değerdir. İşli'nin röportajında arayıp da bulamadığımız beyân ettiği akibeti meçhul mezar taşı ile ilgili her hangi bir görsele biz kaynaklarda rastlayamadık. Fakat tabanca ile hayatına son verecek kadar kara sevdaya mübtelâ olan kimsenin Okçular Tekkesinin Şeyhi olması hayretengiz olduğu kadar, bu elim vak'anın mübarek Ramazan ayında cereyan etmesi de üzüntü ve dehşet vericidir.

Sonuç olarak; Osmanlı mezar taşları sadece sembolik anlamda değil, hikayeleri ile de geçmiş ve günümüz arasında manevi bir köprü vazifesi görerek toplumumuzun kültürünü, inancını, değerlerini ve yaşam tarzını yansıtan en önemli kültür varlıklarımız arasındadır. Her biri medeniyetimizin insana vermiş olduğu yüksek kıymetin bir tezahürü olmakla beraber, coğrafyamızın tapu senetleri ve milletimizin hafızasıdır. Estetik ve sanatsal anlamda ehemmiyet arz ettikleri gibi hikaye ettikleri "folklor" anlamında da kıymet ihtivâ etmektedirler. Dolayısıyla bu nadide taşların muhafaza edilip gelecek nesillere aktarılması kültürel mirasımızın korunması açısından büyük önem taşımaktadır. Zirâ ; Üstad Yahya Kemal'in de dediği gibi : "Hiç bir şiir bir mezar taşı kadar milli olamaz. Çünkü onda el emeği, göz nuru, sanat vardır ve onlar bize bizi anlatır..."

¹ <https://www.lacivertdergi.com/soylesi/2019/02/22/mezar-taslarini-konusturan-adam-necdet-islil>

ŞİİRİN ŞEHRIYÂR'I

✉ Nimet YILDIRIM¹

Türk dünyasının büyük söz ustası **Seyyid Muhammed Huseyin Behcet-i Tebrizî**, Tebriz'de dünyaya geldi. Doğumuyla ilgili olarak 1905-1908 yılları arasında farklı tarihler verilir. Dava vekili olan babası İsmâil Mûsevî güzel sanatlar aşığı kültürlü biriydi. Muhammed Hüseyin önceleri "**Behcet**", daha sonra "**Şehriyâr**" mahlasını kullanmıştır. Şehriyar mahlasını Hâfiz divanından yaptığı üç tefeül sonucu bizzat Hafız'dan almıştır.

1906'da başlayan İran Meşrutiyet Hareketi'nin Tebriz'de yol açtığı sosyal, siyasal ve ekonomik çalkantılar yüzünden ailesi 1909 yılında Hoşginab köyüne göç etti. İlköğrenimine Hoşginab civarındaki Kayışkursak köyünde aldığı Farsça dersleriyle başladı.

1912'de ailesi Tebriz'e döndü. Öğrenimine **Medrese-yi Müttehîde** ve **Füyûzât** gibi okullarda devam ettikten sonra **Medrese-i Tâlibiyye**'den mezun oldu.

Bu okulda Farsça'sını geliştirdi; Arap dili ve edebiyatı okudu. Bir yandan da özel olarak Fransızca dersleri alıyordu. Farsça ilk şiirleri Tebriz'de **Muhammediye Mektebi**'nin **Edeb** adlı dergisinde çıktı (1920). Liseyi Tahran'da Dârülfünûn'da tamamladı. Yüksek öğrenimine Tıp Fakültesi'nde başladı.

Farsça ilk şiir kitabı **Sedâ-yi Hudâ** 1929'da Tahran'da yayımlandı. **Meliküşşuarâ Bahâr** kitabına yazdığı önsözde -bazı edebiyatçılar abartılı bulsa da- onu sadece İran'ın değil bütün Doğu-

¹ Prof.Dr. Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Fars Dili ve Edebiyatı Bölümü

nun gelecekte övüneceği bir şair olarak takdim etti.

Fakültede Süreyyâ adlı bir kızla yaşadığı aşk macerası yüzünden son sınıfta bitirme sınavlarına katılamadı. Aynı kızı isteyen, İran sarayına yakın bir ailenin müdahalesiyle hapsedildikten sonra Nişabur'a sürgün edildi (1929).

Sabahında Nişabura'a sürgün gideceği gece son bir kez görmek için Süreyya'yı bekleyen şairin kaleme aldığı "**Behçetabad Hatırası**" adlı şiiri çok beğenilmiş ve dillere destan olmuştur.

Türkçenin İran coğrafyasındaki son büyük şairi Şehriyar'ın hatıraları, hayalleri, bekleyişi, özleyişi ve serzenişini çok güzel anlatan hikayesi yürek sızlatır. Âşıkların her gecesi gibi yıldız sayarak geçirilen bir gece bir türlü görünmeyen **Süreyya** yıldızının gelmeşişinin, o gün şehirden sürgün edilecek âşık Şehriyar'ın o bekleyişinin hatırası:

Gece sabaha kadar sevgilisini bekleyen Şehriyar'ın gönlünden dizelerine akıttığı duygularına yer veren o ünlü şiiri:

Ulduz sayarak gözlemişem her gece yarı

Geç gelmededir yar, yine olmuş gece yarı

Gözler asılı, yok ne garaltı, ne de bir ses

Batmış gulağım, gör ne düşürmekdedi darı

Yatmış hamı, bir Allah uyaktır, dahi bir men

Menden aşağı kimse yok, ondan da yukarı

Tan ulduzu istir çaha, göz yalvarır çihma

O çıkmasa da, ulduzumun yoktu çıkarı

Gelmez, tanıram bahtımı, indi ağarar sübh

Gaş bele ağardıkça, daha baş da ağarı

Aşkın ki gararında vefa olmuyacakmış

Bilmem ki tebiet niye goymuş bu gararı?

Rişhendle gırcandı seher, söyledi durma

Can korhusu var akşın, uduzdun bu kumarı

Oldum gara gün, ayrılıklı ol sarı telden

Bunca gara günlerdir eden rengimi sarı

Gözyaşları her yerden akarsa meni tuşlar

Deryaye bakar, bellidi çayların aharı

Ez bes meni yaprak kimi hicranda saraldıp

Bahsan özüne sanki kızıl güldü, gızarı

Mihrab-i şefekte özümü secdede gördüm

Gan içre gemim yok, üzüm olsun sene sarı

Aşkı varıydı Şehriyar'ın, güllü çiçekli

Efsus, garayel esti, hezan oldu baharı

1932-1934 yıllarında Nişabur ve Horasan'ın bazı şehirlerinde noter idarelerinde görev yaptı. Ardından döndüğü Tahran'da çeşitli işlerde çalıştı; daha sonra bir bankada muhasebeci olarak yıllarca görev yaptı.

1935'te babasının vefatıyla kısa bir müddet için Tebriz'e döndü. 1942-1943 yıllarında ruhsal bunalım geçirmeye başlayan ve dört yıl kadar münzevi bir hayat yaşayan Şehriyar 1946'da annesinin Tahran'a gelip kendisine destek vermesi sayesinde bunalımdan kurtuldu.

Bu sırada annesinin, yazdığı şiirleri anlamadığını söylemesi üzerine Âzerî Türkçesi'yle şiir yazmaya başladı. "Heyder Baba'ya Salâm" adlı şiirini 1950'de kaleme aldı; şiir büyük ilgiyle karşılandı. 1951'de Tahran'da basıldı:

Heyder Baba, dünya yalan dünyadı

Süleyman'dan, Nuh'dan kalan dünyadı

Oğul doğan, derde salan dünyadı

Her kimseye her ne verib alıbdı

Eflatun'dan bir kuru ad kalıbdı

Heyder Baba, gül konçesi handandı

Amma hayıf, ürek gazası kandı

Zindegânlık bir karanlık zindandı

Bu zindanın derbeçesin açan yok

Bu darlıktan bir kurtulub kaçan yok

*Heyder Baba, senin üzün ağ olsun
Dört bir yanın bulak olsun, bağ olsun
Bizden sora senin başın sağ olsun
Dünya kazov-kader, ölüm-itimdi
Dünya boyu oğulsuzdu, yetimdi*

*Heyder Baba, yolum senden geç oldu
Ömrüm keçdi, gelenmedim geç oldu
Heç bilmedim gözellerin neç oldu
Bilmezidim döngeler var, dönüm var
İtginlik var, ayrılık var, ölüm var*

*Heyder Baba, igit emek itirmez
Ömür geçer efsus bere bitirmez
Nâmerd olan ömrü başa yetirmez
Biz de vallah unutmarık sizleri
Görenmesek helâl edin bizleri*

1952'de annesi vefat edince yeniden büyük sarsıntı geçirdi ve dostları onu Tebriz'e dönmesi için ikna etti. 1953'te halasının kızı Azîze ile evlendi. 1954-1969 yıllarında Tebriz'de yaşadı. Burada "Heyder Baba'ya Selâm"ın ikinci bölümünü 1967'de yayınladı. 1968'de Tahran'a gitti. Sosyal ve siyasal olaylarla ilgili şiirler yazmaya başladı. 1973'te Tahran'a yerleşti. 1977'de eşinin aniden vefatı şairi yeniden bunalıma sürükledi.

1979 İran İslâm Devrimi şairin ümitlerini canlandırdı; yeni dönemi heyecan ve sevinçle karşıladı. Azerbaycan Türkleri'nin Tahran'daki kültür hayatına önemli katkılarda bulundu. Doktor Cevad Heyet ve arkadaşlarının çıkardığı Farsça-Türkçe Varlık dergisinde yeni şiirleri çıktı; şiirleri ve sanatı hakkında birçok makale yayımlandı.

Ömrünün son yıllarını hastalıklarla mücadele ederek geçiren Şehriyâr 18 Eylül 1988'de Tahran'da vefat etti; vasiyeti gereği cenazesi Tebriz'e götürülerek Makberetüşşuarâ adlı mezarlıkta defnedildi.

Şehriyâr'ın son derece hassas bir kalbi vardır;

en ufak bir iyilik veya güzellik karşısında etkilenir; en ufak bir ilgisizlik ve kötülük karşısında son derece sıkılır.

Gülün Değeri Düşer

*Gülün değeri düşer sen bahçeye gelince
Yusuf'un değeri düşer sen pazara gelince*

*Ay buluta saklanır sen saçağa gelince
Gül dikenden düşük olur sen gül başına gelince*

Ey güzeller güzeli Ey hükümdarım benim, ey ordunun ayı

Teslim bayrağını çektim sen savaşa gelince

*Aydınlık günümü kendime karanlık gece yaptım
aşkımdan ben*

Karanlık geceme mum olarak gelirsin diye sen

Umuyorum baygın nergis gözlerinle ben

Gecenin bir yarısında bana uyanık gelirsin diye sen

Bir ömür candan taparım hastalık gecesine

Bir gece hastanın başına hemşire gelirsin diye sen

Ey sıkıntılıların halini düşünmeyen sen

Düşün; bir gün sen sıkıntılara düşerim diye ben

Böyle güzellikle ey eski sevgilinin hatırası

Üzülürüm; başkalarının aklına gelirsin diye sen

Neden Şimdi...?

*Geldin, sana kurban canım, ama şimdi neden?
Ey vefasız, ben yataklara düştükten sonra neden?
Ey güzel, senin nazın uğruna gençliğimizi verdik biz
Artık gençlere nazlan şimdi, bize nazlanman neden?
Gökyüzü kavuşmak isteyenlerin haline ağlıyorken
Hayretteyim, parçalanmıyor bu dünya neden?
Gül'ün ayrılık hazanında ey hüznü bülbül
Suskunluktan vefanın şartı, bu çılgınlık neden?
Yolculuğa çıkmazdın sen sevgilin olamadan ey Şehriyar
Bu yolculuğun kıyamete senin, tek başına neden?*

Tebrizli şair İbrahim İkbali'nin Şehriyar'ın ardından kaleme almış olduğu onu özlemle anan bir gazeli:

Gemli Bahar

*Şenlik edir cihan ki gelip növbeharımız
Men de feğân ki bizleri terk etti yârımız

Bah bir güzel semasına itmiş ğubarıda
Guya ki hey vurup atına şehsuvarımız

Men Lale'ye ne üzle bahum şâd olum hele
Matemlidir geminde dil-i dâğdârımız

Gevi gan ilen nigâr ola âşıkların özü
Gözlerdeki yaş daha silmez nigârımız

Bir cür'e ile mest eylemişti bizleri veli
Min kase ile ref'olabilmez humârımız*

*Seller üzünde dalğalanır Sara'nın saçı
Ancak ki nekş olupdu suya rüzgârımız

Yaz sübhünün gayıtmağına tab edemmirem
Yeldalara gavuşdu uzun intizarımız

Güller düşüpdü her bere bir renge şermiden
Seyrane çıhmayıbdı bu il gül'uzarımız

İkbaliya revadı beharın hezan ola
Elden gidipdi yaz türeden Şehriyarımız*

KAYNAKÇA

Burka'i, Seyyid Muhammed Bâkir, Sohenverân-i Nâmi-yi Mu'âsır, Tahran 1373 hş., I-VI.

Hâkimî, İsmâîl, Edebiyyât-i Muâsır-i İrân, 1373 hş.

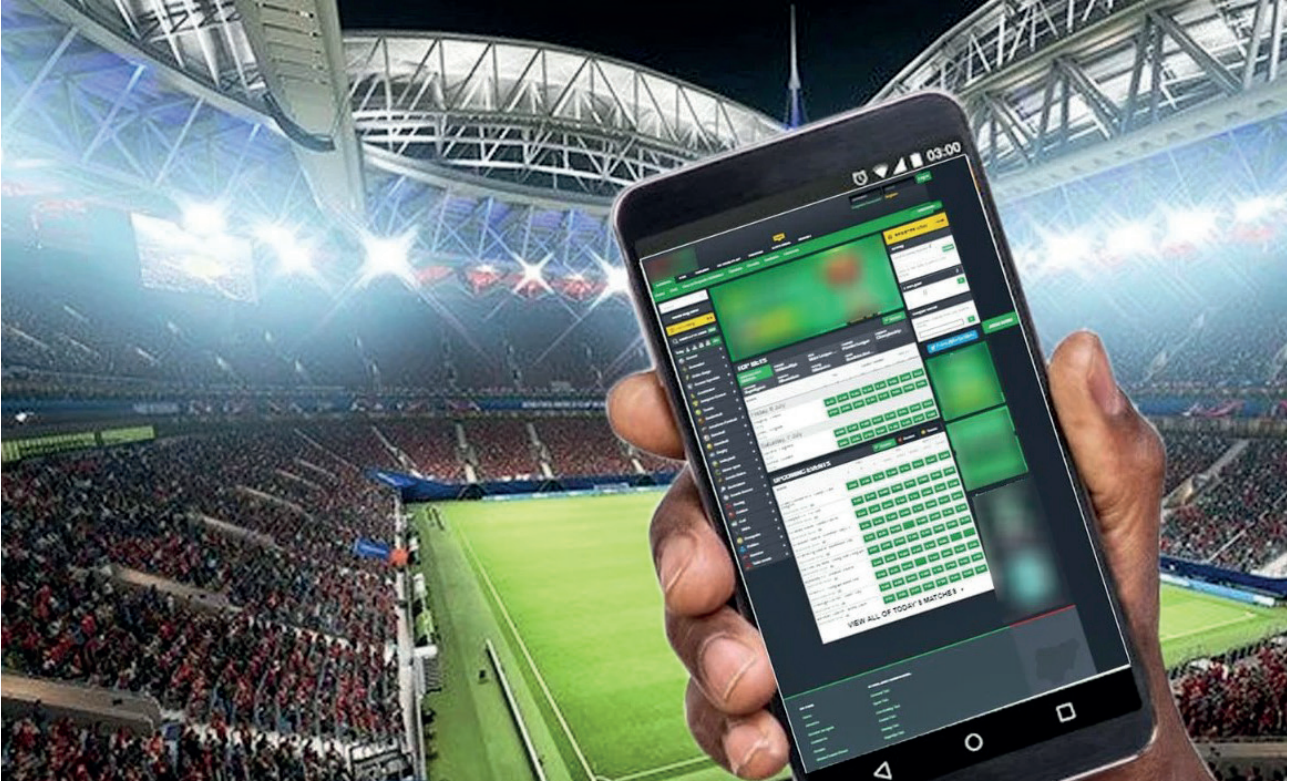
Muhammed Hüseyin Şehriyar, Divân-i Şehriyâr, Tahran 1377 hş., I-III.

Muhammedi, Hasan Ali, Ez Bahâr Tâ Şehriyâr, Tahran 1375 hş.

Yahakkî, Muhammed Ca'fer, Çun Sebû-yi Teşne/Edebiyyât-i Mu'âsır-i Fârsî, Tahran 1379 hş.

YASA DIŞI BAHİS ve Etkilerine Dair

Ahmet TALİMCİLER

Ne yazık ki ekonomi bozulduğunda insanların kolay yoldan para kazanma arzu ve isteği de daha çabuk bozulmaya başlıyor. Ayhan Şensoy "Bahis Çukuru" üzerinden ülkemizin yaşadığı erozyonu net bir biçimde ortaya koymuş.

Gazeteci **Ayhan Şensoy** 'Bahis Çukuru' isimli çalışmasını

hazırlarken konu ile ilgili neler yapılabileceğine ilişkin olarak benimle de bağlantıya geçmiş ve sosyolojik anlamda bu konunun ne gibi etkileri olduğu hususunda görüşlerimi almıştı. Kitap yayınlanmadan önce televizyon ekranlarına yansıyan ve bir dönem oldukça sık biçimde kamuoyunu meşgul eden '**Seçil Erzan** ve **Fatih Te-**

rim Fonu' tartışmalarında da sıkça ekranlarda yer alarak, bu duruma ilişkin örnekleri aktarmıştı. Kitap geçen hafta elimde ulaştı ve okuyup yazmak suretiyle konunun geniş kitleler ile paylaşılması gerektiğini düşündüm ve bu yazı ortaya çıktı. Her şeyden önce gerçekten son derece önemli bir konuyu çok iyi bir biçimde ele alan ve

konunun farklı alanlarındaki uzmanların görüşlerini de iyi harmanlayarak hazırlanmış bir kitap var karşımızda. Uzman görüşlerinin yanı sıra yasa dışı bahis illetinin kurbanlarına da yer verilmekte olduğunu ve konunun her boyutunun en ince detayına kadar gözler önüne serildiğini de eklemeliyim.

Teknolojinin gelişmesi sırasında cep telefonları ve internet ile kumar salonlarını cebimizde taşımakta olduğumuz gerçeğini yazar bir kez daha bize hatırlatıyor ve bunu yaparken de yaşanmış örnekler üzerinden var olan durumun aslında ne kadar büyük bir toplumsal soruna kaynaklık etmekte olduğunu da ortaya koyuyor. Kitabın içerisinde yasa dışı kumar olgusunun Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ile olan bağı ve bu bağın oluşmasına yol açan önde gelen isimlerin kimler olduğunun yanı sıra bu ilişkinin ülkemizdeki siyasal alanla yakından bağına dair ipuçlarını da yakalama şansı elde ediyorsunuz. *Yasa dışı bahis meselesinin hem ülkemizde hem de dünyada büyük bir sorun kaynağı olduğunu ve bu konuyla bağlantılı mafyatik örgütlenmelerin tüm dünyada kendisini hissettirdiği gerçeğini ilişkilerin boyutlarını okudukça daha iyi anlamaya başlıyorsunuz. İşte tam bu noktada futbol denilen alanın yasa dışı bahis üzerinden bambaşka bir pozisyona doğru itilmekte olduğu gerçeği ile karşı karşıya kalıyorsunuz. Yasa dışı bahis ile ülkemizde son dönemde yaşanan kozmetik sektörlerindeki fenomenler arasındaki bağlantı meselesinin arka planını da yine kitaptaki bağlantılarla*

daha iyi kavriyorsunuz. "Yasa dışı bahis sitelerine girildiğinde pek çok oyun seçeneği çıkıyor. Spor müsabakaları bahsiyle sınırlı değil. Örnek vermek gerekirse Kıbrıs'ta bir kumarhane de görebileceğiniz her oyun bu sitelerde var. İnsanlar aslında kumarhaneyi cebinde taşıyor, Kıbrıs'a gitmeye gerek yok. Cebinde koca bir kumarhane var. Binlerce çeşit kumar oyunu var. Bu sitelere girmek normalde yasa dışı. Tespit edilen siteye hemen erişim yasağı geliyor. Ancak 10 dakika geçmeden aynı site adının sonuna rakam ekleyerek (bet 18) faaliyet göstermeye devam ediyor. Eğer bu da tespit edilirse (bet 19) olarak yasa dışı bahis ve kumar oynatmayı sürdürüyor. Bunun gibi aynı şekilde çalışan binlerce yasa dışı bahis sitesi var. Son yıllarda sosyal medya üzerinden reklam dahi yapıyorlar. Hatta sosyal medya fenomenlerinin yanı sıra sanat ve spor camiasından isimleri de kullanıyorlar. Türkiye'de 8-10 milyon arası yasa dışı bahis ve kumar oynayan insan var. Bu çeteler milyonlarca Türk vatandaşının kimlik bilgilerini ve telefon numaralarını elinde bulunduruyor. Her gün hatta her saat bir yasa dışı bahis ve kumar sitesinden vatandaşların cep telefonlarına mesaj geliyor." (S.15)

7 Eylül 2024 tarihinde telefonuma gelen mesaj aynen şöyleydi: **"DİLAN POLAT BONUSU AKTİF Promocode: 200 TL bonus 50 TL yatırım yap hiçbir şey olmamış gibi 500 TL çekim talebinde bulun! Detaylar..."** Tıpkı milyonlarca vatandaşımızın telefonuna her gün gelen mesajlarda olduğu gibi benim telefonuma da gelen bir mesajı sizlerle paylaştım. Her sefe-

rinde tıpkı kitapta yazdığı gibi numarayı engelliyor ve mesajı siliyorum ancak kitapta bahsedilen örnek olaylarda olduğu gibi ne yazık ki bazı vatandaşlarımız bunu yapmak yerine kısa yoldan para kazanabileceklerini zannederek bu durumun cazibesine kapılıyorlar ve oradan sonra da hayatları bir daha hiçbir zaman eskisi gibi olmayacak bir biçimde değişiyor.

Hesap kiralama ve para aklama bahis çukurunun en önemli noktalarından bir tanesine karşılık gelmekte. *"Yasa dışı bahis sitelerinin parayı rahatlıkla sisteme koyabilmeleri için hesap kiralamaya ihtiyaçları var. Ülke genelinde 30 bine yakın kişi çetelere bilinçli ya da bilmeyerek hesaplarını kiralık vermiş...Hesap kiralama konusunda yoksul ailelerde büyüyen gençleri kullanıyorlar. Yine ailesinden uzakta okuyan öğrenciler tercih ediliyor. Bir de maddi durumu iyi olmayan dijital bankacılığı bilmeyen insanları hedef alıyorlar." (S. 19-21)* Söz konusu duruma ilişkin ekonomi gazetecisi Ozan Gündoğdu'nun anlattıkları son derece önemli ve kitap boyunca da Gündoğdu'nun görüşlerine yer verildiğini görüyoruz. *"Yasa dışı bahisten elde edilen kara parayı aklamak için de banka hesapları kullanılabilir. Buna, literatürde 'smurfing' yöntemi deniliyor. Türkçe ifadesiyle 'Şirinler.' Eğer elinize belli bir büyüklükte para geçer ve bu parayı banka hesabınıza yatırırsanız, banka görevlisi sizden paranın kaynağını da göstermenizi talep edecektir. Elbette her türlü para girişi için böyle bir kaynak istenmez. Peki ne zaman istenir? Eğer hesabınıza yatırdığımız*

para sizin hesabınız için olağan dışı bir büyüklükteyse paranın kaynağını göstermek durumundasınız. Bu zorluğu aşmanın yolu Smurfing'dir. Bu yöntem kara para, binlerce hesaba bölünür ve bankacılık sistemine bu şekilde sokulur." (S. 24-25) Hesap kiralama ve bunun üzerinden para aklama meselesi işte burada devreye sokulmakta ve binlerce kişi bu konuda suça ortak olduklarını bilmeden bazen de bilerek ortak olma yolunu seçmektedirler. Ozan Gündoğdu'nun bu konudaki bir başka önemli açıklaması da soğuk cüzdan olarak bilinen kavram hakkında. "Başta Bitcoin olmak üzere tüm kripto paralar, özellikle enflasyonla mücadele eden ülkelerde vatandaşların sığındığı bir liman. Fakat kripto paralar aynı zamanda suçta elde edilen paraların transferleri için de son derece cazip bir enstrüman. Kripto paralar, kripto para borsalarında alınıp satılıyor. Herkes bu borsalarda kripto para alıp satabilir. Bu yasa dışı değil. Bu borsalardan edinilen kripto paralar, şifresini sizin belirlediğiniz ve sadece size ait olan soğuk cüzdanlarda da saklanabilir. Bu da yasa dışı değil. Söz konusu bu soğuk cüzdanlar blok zincir teknolojisinin sağladığı dijital bir imkân. Bu imkândan faydalananlar da suç işlemiyorlar. Fakat bu soğuk cüzdanlarda tutulan paraların kara para, yani suç geliri olması halinde devletin bu cüzdanlara erişebilmesi son derece zor...Cüzdanlar arasında kripto para transfer edebilir. Bu nedenle, kara parayı aklamak için veya transfer etmek için soğuk cüzdanlar biçilmiş kaftan." (S. 29) Tam bu noktada kripto para sisteminde Türkiye'de

2021 yılında 515 bin 627 şüpheli işlemin yapıldığını ve bu rakamın 366 bin 96'sının yasa dışı bahisle ilgili olduğunu da yazar bize aktarmakta.

Kitabın içerisinde MASAK eski başkan yardımcısı **Ramazan Başak** ile yapılan görüşmeler de yer almakta ve bu görüşmeler içerisinde ülke gündeminde geniş yer bulan **Polat** ailesine ilişkin davada olup bitenlere dair ifadeler de yer veriliyor. "Polat ailesine ait şirketlerin geçmişine ve mali yapılarına bakıldığında bu kadar yüksek bir ticaretin gerçekleştirilebilmesinin mümkün olmadığını görüyoruz... Her aklama faaliyetinin öncesinde mutlaka bir yasa dışı faaliyet söz konusudur. Bu bazen uyuşturucu ticareti bazen silah kaçakçılığı bazen fuhuş ticareti ve bazen de yasa dışı bahis olarak karşımıza çıkmaktadır... Bir ülkede suç gelirleri ne kadar büyüse aklama faaliyetleri de o kadar yoğunur." (S. 35) Bahis endüstrisi uzmanı **Anıl Ural** ise yasa dışı bahis ve kumar sitelerinin para aklama konusunda dört farklı sektörü kullandığını belirtiyor. "Aklayanlar emlak sektörü, galerici, kahve zinciri ve güzellik merkezleri üzerinden yapılıyor. Aslında sektörler çeşitli de olabilir. Tüm suç yapılarında bir numaralı kural 'Parayı takip et' prensibinden gidilerek özellikle son 10 yılda geçmişte ticari deneyimi olmayan tüm mali zıplamaların ardında sektör ne olursa olsun bahis sektörü vardır. Kimse Coca Cola formülünü bulmadıysa ya da tüm dünyada kullanılan bir teknolojik ürün yapmadıysa ve büyük bir servete ulaştıysa para şaibelidir. Çünkü ticaretin doğasında 4-5

yıl içinde yatlar, katlar, jetler ve milyon dolarlara sahip olmak söz konusu değildir. Tüm bu hızlı yükselişlerin ardında hangi sektör olursa olsun yasa dışı bahis ve kumar parası mutlaka vardır." (S. 37)

Kitabın içerisinde banka-matikçiler olarak adlandırılan kesimden örnekler sunuluyor ardından yasa dışı bahis baronlarının kimler olduğuna ilişkin bilgiler veriliyor. Bu noktada **Yaşam Ayavefe, Halil Falyalı, Veysel Şahin ve Dekan Başer** isimleri öne çıkıyor ve bu kişilere ilişkin açıklamalar okuyucular ile buluşturuluyor. Arada ülkenin önde gelen bazı isimlerinin birlikte çektiikleri o meşhur fotoğrafı da yeniden görüyorsunuz. Fotoğrafta kimler mi var? **Alaattin Çakıcı, Mehmet Açar, Korkut Eken** birlikte Bodrum Marina'dalar. Yasa dışı bahsin Kıbrıs ayağı ve bu ayağın geçmişindeki FETÖ izlerine ilişkin açıklamalar da yine kitabın içerisinde yer alıyor. Uluslararası bahis mafyasının varlığına ilişkin şu açıklama oldukça dikkat çekici. "Hong Konglu bir bahis mafyasının başı, 'Ben hapisten istediğim maçı istediğim sonuçla bitiririm. Biz en çok parayı NBA ve İngiltere Premier Ligden kazanıyoruz. Onları manipüle edebilecek gücümüz ve hakemlerimiz, oyuncularımız var. Hatta teknik adamlarımız bile var' diyebiliyor." (S. 85) Uluslararası bahis mafyası ile maçın oynandığı yer ile bahsin yapıldığı yer arasındaki bağlantı meselesi gündeme geliyor ve bu durum bir taraftan yasa dışı bahisle mücadele edeceğim diyen FIFA ve UEFA'nın elini de bağlıyor. Bu arada her iki kurumun da

bu mücadele konusunda çok da kararlı olmadıklarını ve sık sık adlarının rüşvet skandalları ile anıldığını da hatırlatalım. Türkiye’de yapılan bahis şikelerinin ve bu olaylara karışanlara ilişkin örnekleri de yine kitabın içerisinde bulabilirsiniz. Türkiye’deki yasa dışı bahis endüstrisinin hangi kişiler ile ve nasıl işlemekte olduğunu da yine ayrıntılı şekilde okuma şansını yakalayacaksınız.

Yasa dışı bahis ve kumar bağımlılığı ile mücadele kısmı belki de kitabın en acıklı, en dramatik kısmı diyebilirim. Çünkü bu bölümde doğrudan doğruya olayın içerisinde yaşamış olanların anlatımları söz konusu. Kumar illetinin, kişiyi içinde yaşadığı ailesinden, arkadaş çevresinden ve toplumdan nasıl kopardığını yine bu bölümde daha iyi anlamaya başlıyorsunuz. Ve ne yazık ki bu ülkede söz konusu yasa dışı bahis ve kumar illeti ile tanışmada dönüp dolaşıp yine arkadaşların aracılığı ile gerçekleştiğini öğreniyorsunuz. **Ozan Gündoğdu** ülkenin içinden geçtiği ekonomik göstergelerin vatandaşlara yansımalarının da bu durumla bağlantısına vurguda bulunuyor. “...İşte burada kişiyi kumara iten bir neden olarak ‘bireysel borçluluk’ karşımıza çıkıyor. Sadece yoksulluk değil, bireysel borçluluktan kurtulma istenci kişileri yasa dışı bahis ve kumara yönlendiriyor.” (S. 133) Yasa dışı bahsin sportif zararı konusunda ise ülkemizdeki en önemli spor ekonomisti olan **Tuğrul Aksar** çok önemli bilgiler veriyor. “2022 yıl sonu itibariyle tüm dünyada spor ekonomisi büyüklüğü 500 milyar dolara ulaşırken,

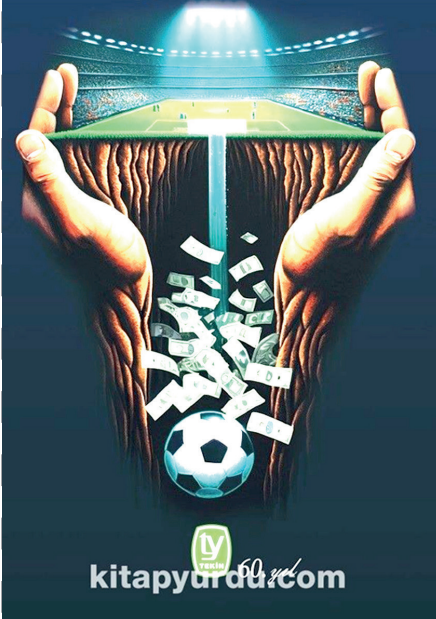
yasal bahis hasılatı 350 milyar dolar seviyesindedir. Bu tutar bundan yaklaşık 14 yıl önce 227 milyar dolar düzeyindeydi. Ülkemizde ise 2022 sonuna göre yasal bahis oyunları yıllık geliri yaklaşık 6 milyar dolar düzeyinde olup bu tutar dünya bahis oyunlarının yüzde 1,7’sine karşılık geliyor. Tüm dünyada yasal olmayan bahis miktarlarını net olarak ortaya koyabilecek bir araştırma bulunmamakla birlikte ülkemizde yasal olmayan bahis tutarının İçişleri Bakanlığı rakamlarına göre 50 milyar dolar düzeyinde olduğu varsayılıyor. Yani resmi bahis miktarının yaklaşık 8,3 katı bir tutar. Aynı oranı tüm dünya için de kabul edersek, yasal olmayan bahis miktarının yaklaşık 2,9 trilyon dolara ulaşmış olabileceğini söyleyebiliriz... Ülkemizde yasa dışı bahsin 50 milyar dolar civarında olduğu varsayılırsa, bu para legalleştirilebilse, küllüplerin cebine ekstra bu tutarın binde beşi kadar bir tutar yani 250 MİLYON DOLAR (Bugünkü kurdan yaklaşık 7 Milyar TL) daha girebilecek.” (S. 137-138)

Bahis Çukuru kolay okunabilmesi yanında konuya ilişkin her noktayı göz önünde bulduran bir çalışma olarak dikkat çekmekte. Yazarı titizliği ve konunun farklı yönlerine olan duyarlılığı için kutluyorum. Bu konunun her geçen yıl biraz daha büyük bir sorun olarak karşımıza çıkabileceği gerçeğini göz önünde bulundurmak zorundayız. Kolay yoldan para kazanma ve ekranlarda gördüğümüz o şatafatın yarattığı etkileri ortadan kaldırmamızın zorluğunu da eklediğimizde, çocuklarımız ve gençlerimiz açısından çok daha zorlu gün-

ler bizleri beklemekte. Ekonomik eşitsizliklerin arttığı ülkelerde öncelikle ahlakın ve vicdanların sesi kesilmeye başlar. Çürüme hızlandıkça kolay yoldan para kazanma düşüncesi kitle içerisinde daha fazla yankı bulur ve ailelerin ocaklarına ateş düşer. Yasa dışı bahis ve kumarın bir tür bağımlılık olduğunu ve bununla mücadele etmek için topyekûn bir şekilde hareket etmek gerektiği gerçeğini akıldan çıkartmamak durumundayız. Ancak ne yazık ki ekonomi bozulduğunda insanların kolay yoldan para kazanma arzu ve isteği de daha çabuk bozulmaya başlıyor. Bir de üzerine gördükleri yasa dışılığın korunması meselesi söz konusu olduğunda onlara bütün bu olup bitenleri anlatabilmek

BAHİS ÇUKURU

Ayhan Şensoy

SÖYLEŞİ

ÇORUK: “TÜRK MODERNLEŞMESİNİ EN NET TAKİP EDECEĞİMİZ ALANLARDAN BİRİ DE EDEBİYATTIR.”

☞ Söyleşi: Muaz ERGÜ

☞ “Siyasi ve Toplumsal Yönüyle İmparatorluk Yıkılırken Edebiyat” adlı kitabınız bir kaç ay önce yayımlandı. Hayırlı olsun, okuru bol olsun. Bu kitabı hazırlama ve yayımlama düşüncesi nasıl doğdu sizde? Kitabınızın içeriği hakkında neler söylersiniz? Kısa bir değerlendirme yapabilir misiniz?

Öncelikle kitapla ilgili dilekleriniz için teşekkür ederim. Bu kitapta yer alan makaleler bir akademisyen olarak 25 yıldır yazdığım makalelerin önemli bir kısmını oluşturmaktadır. Akademide çalışmanın kendine has bir sorumluluğu var. Bu sorumluluk yaşadığımız topluma

ve meşgul olduğunuz alana katkı yapacak bilgi üretmek. Makale yazmak da hem yaptığımız işin bir parçası hem de meslekte ilerlemenin bir sonucu. Çoğu akademisyen bir konu dahilinde kitap yazmanın yanı sıra meslek hayatı boyunca yazdığı makaleleri ilerleyen zamanlarda yine bir konu etrafında kitap hâline getirmeyi düşünür. Siyasi ve Toplumsal Yönüyle İmparatorluk Yıkılırken Edebiyat böyle bir düşüncenin ürünü.

Kitapta yer alan makalelere baktığımızda Osmanlı İmparatorluğu’nun yıkılış dönemiyle, Tanzimat ve II. Meşrutiyet’le alakalı makalelerin ağırlıkta olduğunu görürsünüz. Bununla birlikte modernleşme tarihimizde önemli bir yere sahip olan bu dönemlerde yaşananlar, öne sürülen fikirler, aydın tutumları günümüze de ışık tutacak niteliktedir. Dolayısıyla hangi alanda olursa olsun Türkiye’nin bugünkü meseleleri tarih zemininde değerlendirilmeden sağlıklı bir şekilde anlaşılamaz.

Modernleşme sürecinde yaşanan değişimi en net bir şekilde takip edeceğimiz alanlardan birisi de edebiyattır. Bir kırılma, değişim ve dönüşüm dönemlerinde, Tanzimat ve II. Meşrutiyet’te oluşan ve gelişen modern Türk edebiyatı modernleşme sürecinden etkilenmiş, kimi zaman bu sürecin taşıyıcısı olmuştur. Bu durum ise tarih ve edebiyat araştırmalarının birlikte yürütülmesi zorunluluğunu ortaya çıkarıyor. Kitapta yer alan ve modernleşme tarihine katkı yapacağını düşündüğüm makaleler de böyle bir çabamın ürünü.

➤ **Osmanlı'nın Batı karşısında gücünü yitirmesi, çözülmesi, toprak kaybetmesi devlet yöneticilerini, aydınları devleti ayakta tutma arayışlarına itti. Batı kaynaklı siyasi, kültürel, ekonomik alanlarda reformlar gerçekleştirildi. Modernleşme sürecine girildi. Tanzimat Fermanı hem siyasi hem toplumsal anlamda bu modernleşme hareketinin başında gelir. Bunu eğitim, sağlık ve askeri alanda reformlar takip etti. Bu tarihi sürecin edebiyatımıza ne gibi etkileri oldu? Türk edebiyatı bu modernleşme ile nasıl bir ilişki içinde oldu?**

Biliyorsunuz batıda modernite sürecine ivme kazandıran iki temel olay söz konusu: Fransız İhtilali ve Sanayi Devrimi. Sekülerleşme ortak paydasında birleşen bu iki hadisenin etkileri sadece Batı ile sınırlı kalmadı. İster istemez batı dışı ülkeler de bu sürece kendi imkânları ve anlayışları doğrultusunda eklemlemeye çalıştı. Biz buna modernleşme diyoruz. Modernitenin mevcut klasik yapı üzerindeki yıkıcı etkilerini fark eden bizim gibi ülkeler buna karşı tedbir almanın yolunu araştırmaya başladılar. Nihayetinde bir “seyl-i huruşan” (coşkun sel) hâlinde kendi dışındaki ülkeleri ve kültürleri tehdit eden bu sürece karşı çıkmak mümkün değildi. Yoksa o sel karşısına çıkan her şeyi önüne katıp götürecekti. Bu tehlikeden kurtulmanın yolu o selin bir parçası olmak görüldü. Sonuçta çözüm yolu olarak devletin çizdiği bir program daire-sinde modernitenin kabul edilebilir taraflarıyla yerel değerleri bir araya getiren eklektik bir yaklaşım geliştirilmeye çalışıldı.

Bir taraftan batıdaki gelişmelerin hayata geçirilmesini savunan bir yandan da Kur'an-ı Kerim ve şeriata göndermeler yapan Tanzimat bu yaklaşımın somut bir sonucudur. Devletin bu modernleşme projesini halka anlatmak ve var olan soru işaretlerini ortadan kaldırmak vazifesi ise aydınlara ve özellikle edebiyatçılara düştü. Şinasi'nin bu amaçla gazete çıkarması boşuna değildir. Namık Kemal, Ziya Paşa gibi aydınlar bu süreci desteklediler, kimi zaman da batılılaşma konusunda devletle ters düştüler ve muhalefete katıldılar. Edebiyat açısından roman, tiyatro gibi yeni türlerin, vatan, hürriyet ve mesrutiyet gibi yeni fikirlerin kültürümüze dahil olması bu sü-

rece rastlamaktadır. Tanzimat romancıları batılılaşma fikrinin yanında oldukları gibi özellikle bu sürecin sosyal hayattaki yanlış sonuçlarını da eserlerinde işlediler. Hatta bu tutum Cumhuriyet romanında da kimi yazarlar tarafından devam ettirildi.

➤ **Kitabımızda Nizâm-ı Cedid ve Tanzimat dönemlerinin canlı şahidi olan iki isimden, Şeyh Galip ve Şinasi'den bahsediyorsunuz. Bu iki şair yaklaşık yarım asırlık arayla Türk modernleşmesinin içinde yer almışlar. Adı geçen şairlerin modernleşme ile ilgili tutum ve davranışları hakkında neler söylersiniz?**

Modernleşme hareketinde farklı dönemlerde şairlerin devlet adamlarına verdiği destek konusunda iki isim oldukça önemli. Bunlar Şeyh Galip ve Şinasi. Karlofça sonrasında devlet adamlarının cevap bulmaya çalıştıkları temel soru “Bu devlet nasıl kurtulur?” sorusudur. III. Selim bu sorunun cevabını yahut çözüm reçetesini eskinin yanında yürüyecek yeni bir rejim ihdasıyla vermeye ve problemleri aşmaya çalışıyor. Nizâm-ı Cedid aslında modernleşmenin karşılığıdır. Ancak eski yapı ile yeni yapının bir arada yürümesi zor, zaten başarısızlıkla sonuçlanıyor. Padişah Nizâm-ı Cedid uygulamalarının meşruiyeti konusunda ulemanın yanında şairlerin de desteğine muhtaç. Bu sürece destek veren şairlerin başında ise aynı zamanda Galata Mevlevihanesi post-nişini ve yakın dostu Şeyh Galip geliyor. Kitapta da belirttiğimiz üzere Şeyh Galip yazdığı şiirlerde bu konuya özel önem veriyor ve İslâmî referansları kullanarak padişahın yaptıklarının dine uygun olduğunu, bu sebeple kendisine destek verilmesini istiyor.

Şinasi'ye gelince Tanzimat reformlarının önemli ismi Reşit Paşa'yı şiirlerinde “medeniyet resulü” olarak nitelendirecek şekilde işi ileriye götürüyor. Yani onu terakki, medeniyet, modernlik, ilerleme dininin peygamberi olarak görüyor. İslâmî referansları ve terimleri dönüştürerek Reşit Paşa ve Tanzimat sürecini seküler düzeyde kutsaması Şinasi'yi Şeyh Galip'ten ayırıyor. Pozitivist bir şairin dönüştürme suretiyle de olsa İslâmî referanslardan hareket etmesi ise bir çelişkiyi de beraberinde getiriyor elbette.

➤ **Vatan sevgisi, hürriyet, istiklâl, kahramanlık... dünya edebiyatında en sık rastlanan kavramlardan. Bu kavramlar 1789 Fransız İhtilali ile önceki anlamlarından farklılaşıyor. Yeni anlamıyla bu kavramların kullanımı bizde de Namık Kemal’le başlıyor. Sonuçta da vatan ve hürriyet şairi olarak kabul ediliyor. Namık Kemal’deki bir çok kavramı İstiklâl Marşı’mızda da görüyoruz. Buradan hareketle Namık Kemal’le Mehmet Âkif Ersoy arasında ne gibi benzerlikler var? Bahseder misiniz?**

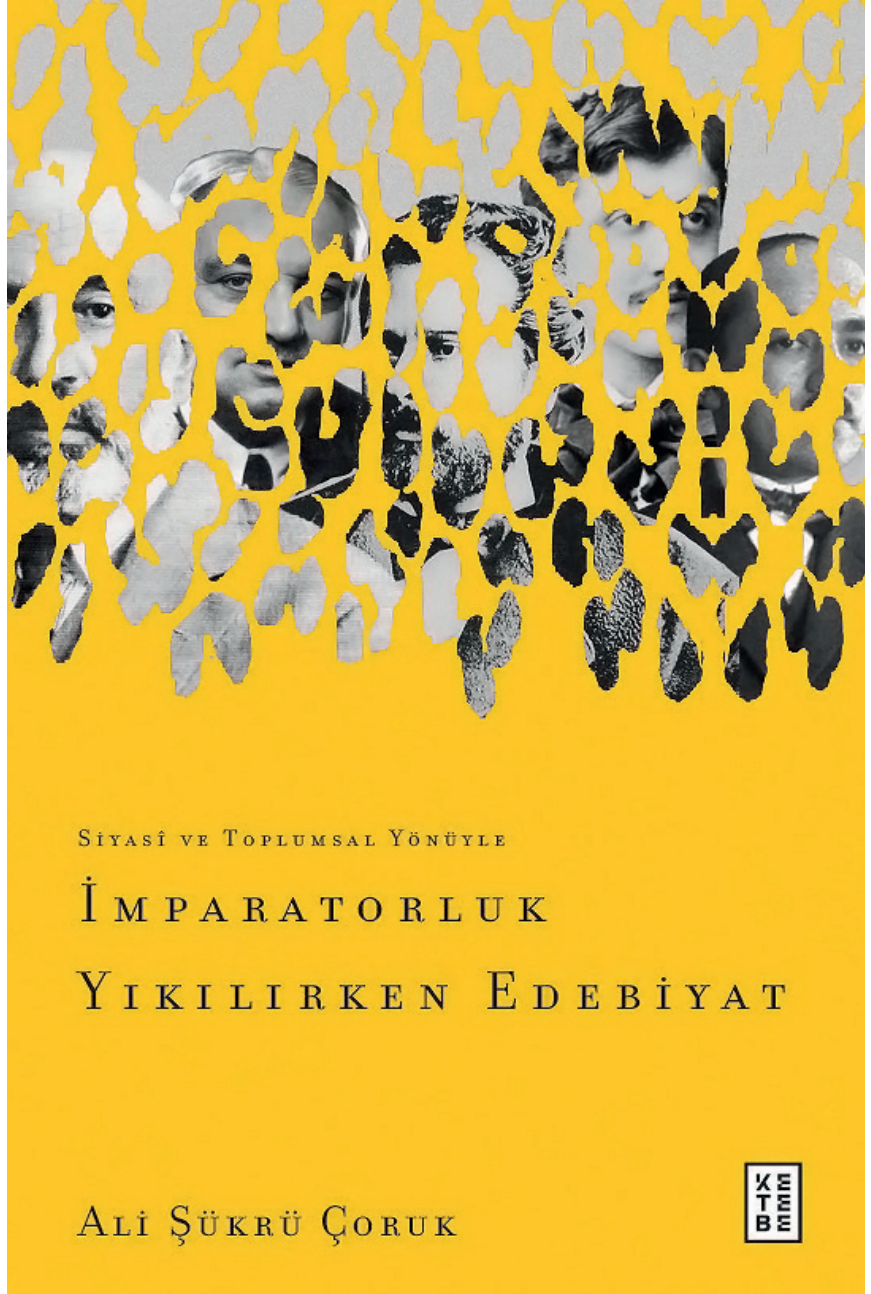
Söylediğiniz üzere “vatan” kavramının bugünkü modern anlamıyla kullanılmaya başlanması Fransız İhtilali sonrasında rastlıyor. Bize bu kavramı tanıtan, hayatının merkezine koyan ve bu yönüyle kendisinden sonrakileri etkileyen şair ve düşünce adamı Namık Kemal’dir. Düşünün aradan çok yıl geçmesine rağmen 1908 sonrasında hatta Millî Mücadele döneminde bile Namık Kemal gündemdeki yerini koyuyor. Bu durum onun vatan ve hürriyet fikri konusunda benzersiz tarafını gösteriyor. Elbette vatan ve hürriyet konusunda benzer hassasiyetlere sahip Mehmet Âkif de ondan beslenecekti. Dolayısıyla hem Namık Kemal’in fikirlerinden hem de Mehmet Âkif’in şiir sürecinden hareketle söyleyecek olursak İstiklâl Marşı kısa zamanda yazılmış bir metin değildir.

Balkan Savaşı sonrasında yaşanan gelişmelere yakından şahit olan, Millî Mücadele’ye katılan Mehmet Âkif, ustasından aldığı ilhamı kendi tecrübesiyle birleştirerek İstiklâl Marşı’nı yazıyor. Millî marşımızda dile getirilen fikirlerin, kullanılan benzetme ve imaj-

ların izlerini Namık Kemal’de görürüz. Ancak yanlış anlaşılmasın bu Mehmet Âkif’i Namık Kemal taklitçisi yapmaz. Tam tersine Âkif, Namık Kemal’in açtığı yolu kendi sesiyle ve gayretiyle genişletmiş, neticede Mehmet Âkif olmuştur.

➤ **Hocam kitabınızda ilgi çekici makalelerden biri de İstanbul’un fethiyle ilgili olan. Bir gelenek icadı olarak İstanbul Fethi’nin kutlanması II. Meşrutiyet Dönemi’nde gerçekleşiyor. Fethin kutlanmaya başlanması ve kutlamalarla ilgili neler söylersiniz?**

Tarih dediğimiz bilgi sahası bir bakıma gü-

nün ve geleceğin ihtiyaçları doğrultusunda şekillenir. Bu yapılırken geçmişte yaşanmış olaylar arasından seçimler yapılır ve yorumlanır. Elbette bu durum tarihi tartışmalı bir bilgi sahası kılar. İstanbul'un Fethi kutlamaları da kutlamaların başladığı II. Meşrutiyet sonrasında bir ihtiyacı olarak başlıyor. Bu konu üzerinde düşünmeyen bir kişi Fetih kutlamalarının fetihden bir sene sonra başladığını düşünebilir. Halbuki öyle değil.

Bugünkü kutlamalar modern zamanlarda devlet eliyle ortaya çıkmış bir gelenektir. Balkan Savaşı sonrasında, yaklaşan Birinci Dünya Savaşı öncesinde 1914'te başlayan bu kutlamalar başta İstanbul'da yaşayanlar olmak üzere halkta vatani koruma bilinci uyandırmak ve bu bilinci devam ettirmek amacıyla yapılır. Bir nevi seferberlik durumu. Savaş boyunca kutlamalar yapılır, Mondros sonrasında ise İstanbul işgal edilince kutlamalar da kendiliğinden sona eriyor. Fethin 500. Yılı olan 1953 yılında ise tekrar başlıyor ve bugüne geliyor.

➤ **Günümüzde dikkat çeken konulardan biri de iktidarların basın ve edebiyat dünyasına yaptıkları örtülü ödenekler. Özellikle Adnan Menderes'in başbakanlığı döneminde Necip Fazıl'a verilen örtülü ödenek sürekli konuşuluyor, tartışılıyor. Ali Şükrü Bey bizde basın ve edebiyat dünyasına örtülü ödenek verilmesi ne zaman ve nasıl başlıyor? Bu hususla ilgili geçmişten hangi örnekler verilebilir?**

Aşlında devletin, iktidarların basın ve sanatla olan ilişkisi yeni bir şey değil. Ayrıca örtülü ödenek meselesi bu karmaşık konunun sadece bir cephesi. Sağı solu yok yani. Geçmişte "tahsisat-ı mesture" denilen örtülü ödenek harcamaları devletin menfaati adına yapılan ve her türlü denetimden uzak olan harcamalardır. Bugün de durum böyledir. Örtülü ödenek meselesi daha çok iktidarlar değiştikten sonra önceki dönemlerin başarısızlığını ortaya koymak adına üzerinde durulan bir konu. Yani işin bir de siyasî tarafı var.

Ben kitapta Birinci Dünya Savaşı sırasında basın yayın dünyasına ve yazarlara yapılan örtülü ödenek harcamaları üzerinde durdum, rakamlara ulaştım. Şöyle düşünelim; eğer İttihad

ve Terakki yönetimi başarılı olsaydı, savaşı kazansaydı bu rakamlar ve harcamalar konuşulmayacaktı.

➤ **Türk edebiyatının en önemli isimlerinden Yahya Kemal Beyatlı da kitabımızda yer alıyor. Beyatlı şiiriyle, düşünceleriyle, siyasetçiliği ve diplomatiğiyle dikkat çeken sima. Günümüzdeki Beyatlı değerlendirmeleri hakkında neler söylersiniz? Onun hakkındaki çalışmalarda, yayınlarda, yazınlarda gördüğünüz olumlu ya da olumsuz noktalar nelerdir? Siz nasıl değerlendirirsiniz Beyatlı'yı?**

Her büyük şair gibi Yahya Kemal de gerek edebiyat kamuoyunda gerekse edebiyat araştırmalarında daima dikkat çekmiş, çekmeye de devam edecek şahsiyetlerin başında geliyor. Nihayetinde 20. Yüzyıl modern Türk edebiyatına Ahmet Haşim ile beraber farklı kanallardan damgasını vurmuş isimlerden. Yahya Kemal şiirlerinin yanında fikirleriyle de önemli birisi. Osmanlı tarihine yaklaşımı, dil düşüncesi, İstanbul özelinde bir şehre nasıl bakılması gerektiği konusunda geliştirdiği yaklaşım tarzı vs. onu sadece geçmişin değil günümüzün şairi ve fikir adamı yapan hususiyetlerden bazıları. Türk şiirindeki belirleyici konumu yüzünden yaşadığı dönemde bazen hücumlara uğruyor. Bu hücumlardan birisi 1920 yılında karşımıza çıkıyor.

Başta Yusuf Ziya Ortaç olmak üzere dönemin genç edebiyatçıları o zaman 36 yaşında olan Yahya Kemal'i eskilikle ve orijinal olmamakla suçluyorlar. Elbette gazete sayfalarına taşınan bu tartışma ilginç olaylara da sahne oluyor. İlk defa ortaya çıkardığımız bu tartışma, 1929 yılında genç Nazım Hikmet ve arkadaşlarının başta Abdülhak Hamit olmak üzere belli bir yaşın üzerindeki şairlere karşı başlattıkları "Putları Yıkıyoruz" tartışmasına çok benziyor. Elbette onun kadar gürültü koparmıyor ama bu münakaşanın modernlik içinde eskilik-yenilik tartışmaları arasında yerini alması gereken bir tartışma olduğunu düşünüyorum. Sanırım bundan sonraki süreçte edebiyat münakaşaları gündeme geldiğinde özellikle araştırmacılar 1920'de yaşanan bu tartışmayı da dikkate alacaklardır.

➤ **Huzur ve Saatleri Ayarlama Enstitüsü romanları ve daha birçok kitabıyla tanıdığımız Ahmet Hamdi Tanpınar Türk edebiyatı için ne ifade ediyor? Onun edebiyatımızdaki yeri hakkında kısaca neler söylersiniz?**

Ahmet Hamdi Tanpınar hakkında ana hatlarıyla da olsa konuşmak bu röportajın sınırlarını aşar. Bununla beraber onun hakkında birkaç cümle söylemek gerekirse Yahya Kemal ile Ahmet Haşim'in bir sentezi olduğunu söyleyebiliriz. Tanpınar dil konusunda Yahya Kemal'den beslenmiştir, ancak şiirde eşyaya bakışında Haşim'i örnek almıştır. Ayrıca tarih nosyonunu Yahya Kemal'e borçludur. Tanpınar bu iki üstattan kendi namına faydalanmayı bilmiş bir sanatçıdır.

Yer yer mensur şiir havası taşıyan Beş Şehir alanında Türk edebiyatının en önemli eserlerindedir. Modernleşme gibi Türkiye'nin temel meselesine duyarsız kalmamış özellikle romanlarında ve düz yazılarında bu meseleyi tartışmıştır, çözüm yolları aramış, teklifler sunmuştur.

Sanatla düşüncenin ve kültürün bir araya geldiği, fert toplum ilişkisinin tartışıldığı, modern zamanlarda insanın yaşadığı dramın gözler önüne serildiği Huzur ve Saatleri Ayarlama Enstitüsü romanları sadece bizde değil batıdaki örnekleriyle de yarışacak nitelikte eserlerdir.

➤ **Son olarak neler söylersiniz?**

İmparatorluk Yıkılırken Edebiyat kitabı tahmin ettiğimden fazla ilgi gördü. Bu ilgiyi bir akademisyenin 25 yıldır edebiyat araştırması alanında gösterdiği çabanın okuyucu tarafından takdir edilmesi olarak değerlendiriyorum. Ayrıca kitap Türkiye Yazarlar Birliği tarafından inceleme alanında ödüle layık görüldü. Tabii bütün bunlar bize sorumluluk yüklüyor, aynı zamanda yeni çalışmalar ortaya koymak için teşvik ediyor.

Sırada bu kitabın devamı olarak yine çeşitli zamanlarda yazdığım yazıların bir araya getirildiği İmparatorluk Yıkılırken Toplum ve Siyaset ile İmparatorluk Yıkılırken İstanbul kitapları var. Böylelikle üç kitaptan meydana gelen "İmparatorluk Yıkılırken" serisi oluşacak. Bu kitapların da inşallah 2025 yılı içinde raflardaki yerini almasını ümit ediyorum.

Prof. Dr. Ali Şükrü Çoruk Kimdir?

1969'da Giresun'un Tirebolu ilçesinde doğdu. İlk ve Orta okulu aynı ilçede, liseyi Gümüşhane Öğretmen Lisesinde okudu. 1986'da İ. Ü. Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'ne girdi. Lisans öğrenimini 1990'da tamamladı. Aynı yıl öğretmenliğe başladı ve 1990-1994 yılları arasında Edebiyat öğretmenliği yaptı. Bu arada 1990'da başladığı yüksek lisans programını Cumhuriyet Devri Türk Romanında Beyoğlu adlı teziyle tamamladı.

1994'de Milli Eğitimdeki görevinden ayrılarak İ. Ü. Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Yeni Türk Edebiyatı Anabilim Dalına araştırma görevlisi olarak naklen tayin oldu. Aynı yıl başladığı doktora programını Fazıl Ahmet Aykaç-Hayati ve Eserleri- adlı teziyle 1999'da tamamladı. 2001'de yardımcı doçent, 2009'da doçent, 2014'de profesör oldu.

Hâlen aynı üniversitede çalışmakta, Türk Dili ve Edebiyatı Bölüm Başkanlığı ile İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Müdürlüğü görevlerini yürütmektedir.

BELH'İN KÖPEKLERİ ve MODERN İNSAN

 Muaz Ergü

Şakik-i Belhi ve İbrahim Ethem arasında geçen bir olay anlatılır. Bir gün Şakik-i Belhi İbrahim Ethem'e sorar: "Geçinme, yeme içme hususunda ne yaparsın? Nedir ilken?" İbrahim Ethem: "Bulursak yeriz, bulmazsak şükrederiz." der. Şakik-i Belhi: "Belh'in köpekleri de öyle yapar." deyince İbrahim Ethem: "Ya siz ne yaparsınız?" der. Şakik-i Belhi: "Bulursak dağıtırız, bulmazsak şükrederiz." deyiverir. Yukarıdaki anekdotta anlatılan günümüz insanı için fantastik bir durum. Bugün ki hâkim paradigmanın oluşturduğu yaşam biçimini sürdüren dindar, laik ya da hangi anlam dünyasında yer alırsak alalım hepimize garip gelen, bizi şaşırtan bir duruş. Modern dünya için fanteziden öteye

gitmeyen bir anlam... Bırakın bulunca paylaşmayı, dağıtmayı hep biriktirme, daha fazla biriktirme, daha fazla, daha fazla...

Modern yaşamımızın kökeninde her şeye, hep daha fazlasıyla sahip olma dürtüsü yatıyor. Modern paradigma, serbest piyasa, kapitalizm her türlü propaganda aygıtlarını harekete geçirerek kökenimizdeki bu dürtüyü açığa çıkartıyor, alenileştiriyor. Bütün yeryüzünü bir sermaye olarak gören ve buradan maksimum karı elde etmek üzere programlanan kapitalizm önüne çıkan, masasına konan her şeyi metalaştırmakta ve tüketime sunmaktadır. Kendi dışındaki bütün alternatifleri de bir şekilde önünde diz çöktürerek

insanlığı tüketim mekanizması, tüketim nesnesi kılmaktadır.

Bir düzenin, desisenin, barbarlığın medeniyet kılığında dünyamızı esir aldığı, insanlığın beşerlikten kurtulup âdem olmaya doğru yol aldığı süreçte elde ettiği bütün kazanımlarını acımasızca yağmalayan bir sistemle iç içeyiz. Bir sistemin içindeyiz. Zafiyetlerimizi, kusurlarımızı yani yaratılışımızın çamur yanını iyi çözümleyen, buradan hareketle içimizdeki kötüyü kışkırtan ve buradan medeniyet devşirdiğini iddia eden modern barbarlığın vahşet sistemiyle kuşatılmıştır bütün yeryüzü. Sistem bütün üretim-tüketim biçimleriyle, askeri-sivil-bürokratik kurumlarıyla, ruhuy-

la, ürettiği iktisadi anlayışla, insanı ele alış biçimiyle insanın “yabancılaşma”sını getirmiştir. İnsan Yaratan’ın kendi ruhundan üflediği bir ruh ve çamurdan müteşekkil bir varlık değildir artık. “Tek boyutlu” yalnız ve yalnız nefisini tatmine çalışan köledir. Bir mekanik köle... Aşk deryası bulanmış, Aşkın’ı yitirmiş bir mekanik süreç.

İnsan mekanik süreçlere köle edilmiş bir varlıktır diyoruz. Bankaların, borsaların, reklamların, rakamların, istatistikî verilerin kölesi. Kendi hakkında, kendilik bilgisinde büyük bir cehalete sahip. Hiçbir şekilde varlığını ve varoluşunu anlamlandıramayacak malumatların çöplüğüne dönmüş bir hafızası var. Kapitalist sistem insana tüketim nesnesi olma dışında herhangi bir dil önermiyor. Zaten bütün kitle-iletişimin dayandığı dil de bu dildir. Ruhuyla ve bedeniyle tüketim nesnesine indirgenmiş, her şeyin en iyisini, daha iyisini kendi için isteyen bencil bir dil. Reklamların ayarttığı, reklamlara göre giyinen, yiyen, içen son tahlilde bir reklam ögesi haline gelen insanın trajikliği. İstisnasız bu trajediden bütün insanlık payını almıştır, almaktadır. Dinlisi, dinsizi, doğulusu, batılısı bu çevrimin içindedir. Bu çevrimde birbirine karşıt gruplar, sistemler yok aslında. Herkes aynı paradigmanın kulluğunda yaşıyor. Daha çok kazanma, hep daha çok... Para kazanma, mal ka-

zanma, mülk kazanma, prestij kazanma, güç kazanma. Hem güç kazanma için çırpınma hem de güç tanrısına tapınma. Paradan, maldan, mülkten putlar, totemler yaratma...

Modern uygarlık, var oluşunu perçinlemek maksadıyla hep akılcı bir uygarlık olduğundan, insanları geçmişin hurafelerinden arındırarak daha rasyonel bir bakış getirdiğini iddia eder. Bu iddiası tamamen asılsızdır. Modern insanın etrafı daha çok hurafelerle, batıl inançlarla kuşatılmıştır. İnsanı tarihin karanlıklarından kurtarmamıştır bilakis yeni pagan gelenekler icat etmiştir. Hayatın bütün alanlarını sektörleştirmiştir. Eğlence sektörü, turizm sektörü, inanç sektörü, sağlık sektörü... Ve bu sektörlerin azami karı için doğruyla yanlışı, hakla haksızlığı birbirine katarak ortaya bir garip sentez çıkarmıştır. Artık vücudumuzun, sağlığımızın, zamanımızın sahibi değiliz. Üzerinde tasarruf hakkına sahip olacağımız bir bedenimiz yok. Zihnimiz yok. Çünkü bütün bunlar sistemin işgali altında ve onun izniyle gerekli şeyleri yapabiliyoruz. Yani reklam endüstrisi, moda ne diyorsa o kalıba girmek zorundayız. Kadim zamanlardaki pagan gelenekle tek fark o zaman ki bütün ritüellerin bir mantığı vardı ve insana ruhsal bir tatmin sağlayabiliyordu. Bu motifler bir bütünselliğin devamını vurguluyordu. Şimdiyse tamamen bu moral düzeyinden de soyutlanmış

pagan ritüeller. Tamamen hurafe ve saçmalıkların iktidarı. Çok güçlü, çok kavi, dokunulmaz, imkânları sonsuz görünen ve bütün bunların sonucunda mutlu olması, özgür olması gereken insanlık tarihin hiçbir döneminde bugünkü kadar zavallı ve acıması olmamıştır aslında. Evet, çok fazla imkânı var insanın ama insanlık bu imkânların içinde yitip gitmiştir. Hakikatini yitirmiştir insanlık. Özüne yabancıdır insan. Standardize edilmiş, sterile edilmiş, yapay bir var oluş alanına hapistir insan şimdi. İnsanın bir tutamağı, tutunacağı yoktur. Bir boşluk var oluşuna mahkûmdur. Boşta, boşluktadır...

“Din, aşk, şiir... Boşlukta yuvarlanan insanın bir yıldıza attığı merdivenler.” diyor du Cemil MERİÇ. Günümüz dünyası için acaba din, aşk, şiir ne ifade ediyor? Boşlukta yuvarlanan insanı yıldızların katına yücelten bu değerler insanı modern mahpusluğundan kurtarabilecek mi? Modern dünyanın ruhunu yitirdiğinden bahsetmiştik. Modern ilişkilerin bir alış veriş mantalitesi içinde gerçekleşen süreçler olduğunu, sistemin bütün alanları kar zarar mantığıyla dizayn ettiğini bir kez daha söylüyoruz. Günümüzde bir şeyin değeri ona sahip olanlara getirdiği rasyonel faydaya göre ölçülüyor. Bir şey tüketildiği oranda değerlendiriliyor. Somut, ölçülebilir, dokunulabilir olduğu oranda alıcı

bulabiliyor. Din, aşk ve şiir gibi insanın bozulmamış ruhuna, modern sistemin dejeneresine uğramamış varlığına hitap eden, onu saf haliyle muhatap alan anlam dünyalarıdır. Ruhu paramparça olan, ruhsuzlaşan, mekanik bir yabancılaşmaya uğrayan günümüz insanının bu anlam dünyalarıyla ilişkisi de çarpık olacaktır. Olmuştur da nitekim. Din de sanat ta şiir de insanlığın yeryüzü yolculuğunda ona eşlik eden, onun elinden tutup ruhunu ısıtan değerler değildir. Tüketime sunulan, para kazandıran, prestij sağlayan birer metadırlar. Modern çağın zihinleri kirleten kesif havasından her şey kısmetine düşeni almıştır. Din de şiir de sanat da insanın sonuzca kazanma hırsına kurban edilmiştir. İbadetler, maneviyat, dini ritüeller seküler bir kazanma anlayışının şekillendirdiği bir bağlamda işlevselleştirilmiştir. İbadetler asıl manalarından boşandırılarak mekanik süreçlere dönüştürülmüştür. Modern sistem kendi varlığı için tehlikeli gördüğü dinin en önemli, olmazsa olmaz ilkelerini görmezden gelerek silikleştirmektedir. Tefeciliğin kaleleri haline dönüşen bankaların devamı için faiz yasağı görmezden gelmektedir. Hak, adalet, dürüstlük modern ticaretin hazzetmediği özellikler olduğundan hiç anılmamaktadır. Biriktirme hastası günümüz insanına zekâttan hiç bahsedilmez. Hac ibadeti ise bir turistik geziye dönüştürülmüştür. Dinin en

büyük şiarı haksızlıkla mücadeledir. Ama hiç yapılmayan bir mücadeleye dönüştürülmüştür.

Dini sembol ve değerler etrafında yuvalanan, dini tekelilerine alan din bezirgânları komplekslerine ve hırslarına dini bir kılıf uydurarak egolarını tatmin etmekte. Yani dindar görünüp, dinden nemalananlar kapitalist sistemden daha aşağılıktırlar. Kapitalizm vahşidir, kötüdür. Bunlar iki kat daha vahşi ve kötüdürler. Din deyip saraylar kuran, meşruiyetlerini dinden alarak mal yığan, servet yapan, dini mal kazanma, güç kazanma arzularına kurban eden şeyhler, hocalar, hacılar, müritler aynı zamanda dinin kökten karşı olduğu sistemin can simidi işlevini görmektedirler. Kitleler uyumakta ve modern vahşet, kapitalist canavar insanlığı boğmaktadır. Dini servetlerinin, zenginliklerinin nesnesi kılan ve din üzerinden sömürü sistemi kuran dinciler kapitalistlerle stratejik bir ortaklık içinde olacaktırlar. İnsanın ruhunu ve bedenini tüm kötü huylardan, haramdan, hileden temizleme; Hakka ulaşma yolu olarak tanımlanabilecek tasavvuf da maalesef günümüzde çok kötü çağrışımlar yapan bir yapı olarak görülmektedir. Kendini var kıldığını iddia ettiği bütün kavramların tam tersi bir görüntü vermektedir. Tüketim hastalığını manevi bir ortamda gerçekleştiren tasavvuf ileri gelenleri buradan

muazzam bir güç devşirerek kapitalizmin değişik bir şeklini yaşatmaktadırlar. Modern hurafelere dini bir çeşni katarak kitleleri sömürmekte. Bu coğrafyada geleneğe yaslandığını, tasavvufi bir terbiyeye sahip olduğunu iddia eden hatta kendi dışlarındaki bütün yapıları batıl gören, özcü değil kabukçu olmakla itham eden; Şakik-i Belhi'nin çizgisinde olduklarını her zaman vurgulayan sağcı mı, muhafazakâr mı, tarikatçı mı sufi mi ne diyelim bir isim bulmakta zorlandığımız bunlar kapitalist sistemin en büyük motor gücüdürler. Terki dünya, terki ukba, terki terk tersine çalışıyor yoksa? Evet. Yazımızın başındaki anekdotta Şakik-i Belhi yakıcı bir ayrıntıyı yüzümüze çarpıyor. O muazzam çelişkiyi, var oluş gerginliğini apaçık dillendiriyor. Bütün her şeyin en ufak ayrıntıda gizli olduğunu bir kez daha anımsatıyor. İnsanlığın nerede başlayıp nereye gideceğini gösteriyor hepimize. Ahsen-i takvim üzere yaratılıp esfel-i safilin kuyularını boylayacak olanlara bir işaret veriyor. Belh'in köpekleri bulunca yiyor, bulmayınca şükrediyor. Ya modern insan?!....

Elif KONÜR

Çocuk Edebiyatında Toplumsal Cinsiyet ve Eğitime Yansımaları

Ne cinsiyetle, ne toplumsal cinsiyetle ilgilidir?
Tüm toplumsal cinsiyet öğretileri

olumsuz mudur?

Toplumsal cinsiyet öğretileri, toplumlara
dayatılan cinsiyetsizleştirme politikalarının

neresindedir?

Doğru konumlandırılmış toplumsal cinsiyet
öğretileri, cinsiyetler arasındaki iletişimi

düzeltebilir mi?